

Рівненський державний гуманітарний університет
Художньо-педагогічний університет
Кафедра івент-індустрій, культурології та музеєзнавства

Кваліфікаційна робота
першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»
Спеціальність – 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

на тему:

ТЕНДЕНЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУЦІЙ РІВНОГО

Виконала: здобувач вищої освіти IV курсу
Спеціальності 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності

Лавор М.О.

Наук.керівник:

к.і.н., доц. Казначеева Л.М.

Рецензент: к.пед.н., доц. Дзюбишина Н.Б.

2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ РІВНОГО	
1.1. Трансформація сектору культури модерної України.....	8
1.2. Сучасні культурні інституції та управління ними у м. Рівне.....	22
РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ІНСТИТУЦІЙ КУЛЬТУРИ РІВНОГО	
2.1. Вивчення діяльності державних культурних інституцій.....	39
2.2. Огляд роботи культурних інституцій та ініціатив недержавного сектору.....	53
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Культурні інституції як організації та заклади, діяльність яких пов'язана із культурою та мистецтвом, відіграють важливу роль у сучасному соціокультурному просторі. Їхня місія – збереження, дослідження, популяризація культурної спадщини, створення, розвиток та поширення культурних надбань, задоволення культурних потреб суспільства, формування культурної ідентичності, підтримання і примноження творчого потенціалу нації – є ключовими у будь-якому суспільстві та у будь-який період історії. А особливо це важливо в сучасній Україні зараз – у часи повномасштабної війни, коли культура є потужним інструментом втілення суспільних змін, а культурні інституції – вагомою складовою гуманітарної сфери суспільства.

Дослідження досвіду культурних інституцій, їх діяльності у загальнонаціональному та локальному контекстах є важливим, бо дозволяє краще зрозуміти сучасне суспільство, адже такі установи, як музеї, театри та ін. відображають й формують його цінності та норми. Вивчення діяльності цих інституцій дає уявлення про вітчизняний, а почасти й глобальний культурний контекст. Дослідження тенденцій розвитку культурних інституцій є також актуальним, оскільки дозволяє бути поінформованим та освіченим громадянином, є цінним для особистісного розвитку, адже відвідування культурних установ, взаємодія з ними сприяє інтелектуальному зростанню, розширенню світогляду. Нарешті, культурні інституції сприяють становленню та розвитку зв'язків між митцями та установами, є професійно корисними для усіх дієвців соціокультурної сфери. Усі вказані причини й зумовили актуальність вивчення досліджуваної теми.

Мета дослідження: вивчити тенденції культурних інституцій Рівного.

Завдання дослідження зумовлені метою і полягають у:

- вивченні трансформації сектору культури модерної України;

- дослідженні сучасних культурних інституцій та управління ними у м. Рівне;
- вивченні діяльності державних культурних інституцій міста;
- огляді роботи культурних інституцій та ініціатив недержавного сектору.

Об’єкт дослідження: державні та недержавні культурні інституції м.Рівне.

Предмет дослідження: діяльність сучасних культурних інституцій м.Рівне.

Огляд використаної літератури. У процесі вивчення досліджуваної теми було використано різні пласти джерел та літератури: основний законодавчий акт – Закон України «Про культуру» [13], офіційні сайти профільних міністерств [20; 21], інші документи сектору культури та інформаційної політики загальнонаціонального значення [27].

Важливими для роботи над проблемою були праці вітчизняних сучасних дослідників, які поглиблено вивчали питання осмислення та формування культурного простору нинішньої України [8], її культурної політики [14], децентралізації у сфері культури [6; 10; 12], функціонування центрів культурних послуг у територіальних громадах [52], впливу війни на культурне дозвілля сучасних молодих українців [5], можливостей альтернативного фінансування [51] та ін. Надзвичайно цінним джерелом для нашого дослідження є сайт Українського культурного фонду – державної інституції, покликаної сприяти розвитку вітчизняної культури та мистецтва шляхом підтримки ініційованих проєктів [48].

Зважаючи на сучасність теми дослідження, основну базу використаних джерел становлять сайти державних установ культури, а також недержавних культурних інституцій та приватних ініціатив. Важливий масив матеріалів містять обласне та міське управління культури і туризму Рівного [49; 50] та підпорядковані їм культурні інституції [30 - 42]. Не менш цінними для вивчення досліджуваної теми є офіційні сайти, сторінки у соціальних мережах та інші інтернет-портали, де розміщено інформацію про культурні

інституції та приватні ініціативи недержавного сектору [1; 3; 4; 7; 11; 19; 23; 45]. Загалом джерельна база дослідження є достатньою для вивчення запропонованої теми.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження були оприлюднені у 8-ми науково-практичних конференціях:

1. Інфраструктура культурних інституцій сучасного Рівного / Українська і світова культура в умовах глобалізаційних викликів та війни: Програма ХІХ Міжнар. наук.- практ. конф., 16–17 листоп., 2023 р. / Укл.: Виткалов С.В., Виткалов В.Г. Рівне: РДГУ, 2023. 39 с. С. 32.
2. Еволюція сфери культури в сучасній Україні / Програма Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особистість та освіта в умовах сучасних соціокультурних викликів: ціннісно-світоглядні та науково-методичні аспекти», 22 лютого 2024 р. Дніпро, 2023. 23 с. С. 6.
3. Діяльність Рівненського міського Палацу дітей та молоді як багатопрофільного майданчика позашкільної освіти / Філософія культурно-мистецької освіти. Програма ІІІ Всеукраїнської наукової конференції, 28 березня 2024 р. Кив, 2024. Сертифікат про участь.
4. Інклюзивні практики в соціокультурних інституціях м.Рівне / ІІ Міжнародна науково-практична конференція «Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні України», 24 – 25 квітня 2024 р., м. Херсон. Сертифікат про участь.
5. Використання цифрових технологій в роботі культурних інституцій Рівного / Програма. Міжнародна науково-практична конференція студентів і молодих учених «Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці» 24 – 25 квітня 2024 р., м. Київ. 16 с. С. 11.
6. Сучасні соціокультурні практики комунальних закладів Рівного / Звітна наукова конференція викладачів, співробітників та здобувачів вищої РДГУ освіти за 2023 рік, 16 – 17 травня 2024 р. м. Рівне / Програма звітної наукової конференції викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти

Рівненського державного гуманітарного університету за 2023 рік. Рівне, 2024. 113 с. С.102.

7. Міжнародна проєктна діяльність культурних інституцій Рівного / XVII Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти та молодих учених «Наука, освіта, суспільство очима молодих», 17 травня 2024 р., м. Рівне. Подано до участі.
8. Соціокультурні ініціативи як форми репрезентації культурної пам'яті (на прикладі м.Рівне) / V Всеукраїнська науково-практична конференція «Духовна культура України перед викликами часу», 23 травня 2024 року, м. Харків. Подано до участі.

Окремі результати дослідження оприлюднено у 6-ти публікаціях (у тому числі й у співавторстві):

1. Лавор М.О., Казначеева Л.М. Еволюція сфери культури в сучасній Україні/ Особистість та освіта в умовах сучасних соціокультурних викликів: ціннісно-світоглядні та науково-методичні аспекти. Збірник матеріалів науково-практичної конференції, 22 лютого 2024 р., м. Дніпро, КЗВО «ДАНУ» ДОР» / Наук. ред. О. Є. Висоцька, техн. ред. Н. В. Дев'ятко. Дніпро: КЗВО «ДАНУ» ДОР», 2024. 376 с. С.24 – 26.
2. Казначеева Л.М., Лавор М.О. Діяльність Рівненського міського Палацу дітей та молоді як багатопрофільного майданчика позашкільної освіти / Філософія культурно-мистецької освіти: матеріали III Всеукр. наук. конф., м. Київ, 28 бер. 2024 р. Київ, 2024. 152 с. С. 56-59.
3. Лавор М.О., Казначеева Л.М. Інклюзивні практики в соціокультурних інституціях м.Рівне / II Міжнародна науково-практична конференція «Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні України», 24 – 25 квітня 2024 р., м. Херсон. Подано до друку.
4. Лавор М.О., Казначеева Л.М. Використання цифрових технологій в роботі культурних інституцій Рівного / Міжнародна науково-практична конференція студентів і молодих учених «Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці» 24 – 25 квітня 2024 р., м. Київ. Подано до друку.

5. Лавор М.О., Казначеева Л.М. Міжнародна проєктна діяльність культурних інституцій Рівного / Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Наука, освіта, суспільство очима молодих», 17 травня 2024 р., м. Рівне. Подано до друку.
6. Казначеева Л.М., Лавор М.О. Соціокультурні ініціативи як форми репрезентації культурної пам'яті (на прикладі м.Рівне) / Духовна культура України перед викликами часу: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Харків, 23 травня 2024 р.) / [редкол.: А.П. Гетьман (голова), В.М. Пивоваров, О.В. Уманець, О.В. Прудникова]; МОН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. культурології. Харків: Право, 2024. 154 с. С. 44 – 46.

Крім того, наукове дослідження на тему «Розвиток сучасної соціокультурної сфери Рівного», написане на основі матеріалів даної кваліфікаційної роботи, вибороло II місце у I етапі конкурсу студентських наукових робіт «Культурологія» у 2023-2024 н.р. (РДГУ).

Структура роботи зумовлена поставленою метою та завданнями й включає в себе: вступ (вказано актуальність теми дослідження, зафіксовано мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, окреслено огляд використаної літератури), двох розділів (чотирьох параграфів), висновків, списку використаної літератури. У першому розділі кваліфікаційної роботи простежено культурно-історичні передумови розвитку сучасної соціокультурної сфери Рівного, зокрема трансформація сектору культури модерної України та сучасні культурні інституції Рівного й управління ними. Другий розділ роботи присвячений соціокультурним практикам інституцій культури міста, а саме вивченню діяльності державних та недержавних культурних інституцій, ініціатив недержавного сектору. У висновках запропоновано результати дослідження. Список використаної літератури складає 57 позицій.

РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ РІВНОГО

1.1. Трансформація сектору культури модерної України

Культурно-історичні передумови розвитку сучасної сфери культури України загалом і його регіонів зокрема, безперечно, залежать від багатьох факторів та умов – історичного шляху України, її культурних традицій, географічного розташування, економічного розвитку та ін., що суттєво вплинуло на формування сучасної культурної сфери. Для конкретизації специфіки окремих регіонів, міст чи інших територіальних одиниць необхідно більш детально розглядати ці та інші складники історії та культури. І найперше варто вказати, що під терміном «модерна Україна» ми маємо на увазі Україну у сучасну, новітню епоху, починаючи з проголошення незалежності у 1991 році.

Пострадянська Україна як незалежна, демократична, євроінтегрована держава прямує шляхом реформ та модернізації. Культура ж України в умовах радянської системи – попередниці незалежної України – мала свої характерні риси. Серед них – жорсткий ідеологічний контроль з боку комуністичної партії, цензура та обмеження свободи й творчості, нав'язування ідей та принципів соцреалізму, домінування російської мови та культури, при цьому українська мова та культура пригнічувалася (україномовні видання обмежувалися і т.д.), переважала масова культура – у літературі, кіно, інших видах мистецтва прославлялися комуністичні ідеали та радянський спосіб життя. Доступ до культурного надбання західних держав був обмеженим, й за кордоном доступ до української культурної продукції також був обмежений і чітко регламентований владою. Водночас, попри ідеологічні обмеження та контроль в Україні створювалися талановиті мистецькі твори вітчизняними митцями та діячами культури. Усі ці риси успадкувала від своєї попередниці сучасна Україна.

Відомий вітчизняний культуролог О.Гриценко, очільник Українського центру культурних досліджень, вказав на низку проблем, що постали перед країною після здобуття незалежності. Це, насамперед, співіснування в культурному просторі двох парадигм – власне, української та російсько-радянської (до слова, ця проблема й стала однією з ключових у російсько-українській війні, що розпочалася 2014 року), практичне забезпечення проголошених свобод та прав, у тому числі й культурних, які були відсутні чи обмежені у СРСР, проблема подальшого функціонування інституцій культури – численних державних закладів культури та долі сотень тисяч їхніх працівників, проблема конкурентності національного культурного простору та продукту із світовими зразками, які із проголошенням свободи та незалежності отримали вільний доступ до українського культурного ринку [8, с. 146 - 147].

Колектив науковців на чолі із кандидатом філософських наук С.Здіоруком назвав становище культури України критичним та незадовільним «з будь-якого погляду». Поруч із об'єктивними економічними чинниками (а нині до них додалася ще й агресія з боку сусідньої держави) дослідники назвали й суб'єктивні причини – недостатнє розуміння ролі і місця культури у сучасному світі, байдужість, інертність, відданість застарілим світоглядним концепціям та ін. [14, с. 6].

Отож, у еру своєї незалежності Україна увійшла із сформованою інфраструктурою культурно-дозвіллевої сфери: державною мережею клубів, театрів, бібліотек із централізованим управлінням ними та державним фінансуванням закладів культури. Ця система зазнала змін із здобуттям незалежності: почалося відродження української мови та національної культури, особливо в перші після проголошення незалежності роки – велику увагу почали зосереджувати на вивченні української літератури, історії, традицій, що пригнічувалися за радянських часів. Почали з'являтися нові імена та твори українською мовою в літературі, кіно, театрі та відбуватися радикальні зміни, про які піде мова у цьому параграфі.

Після розпаду СРСР та здобуття Україною незалежності сектор культури в Україні зазнав значних трансформацій. Упродовж 30-ти років відбувалося і досі триває переосмислення радянського культурного спадку і спроба активного формування нової системи цінностей та орієнтирів в українському соціокультурному просторі. О.Гриценко вказує, що спроби культурних реформ у модерній Україні – процес тривалий та суперечливий – можна умовно поділити на два напрями: спроби, спрямовані на вирішення конкретних проблем перехідного періоду у царині культури на законодавчому, фінансовому, інституційному рівні та регулярні зусилля масштабного реформування усієї культурної політики країни, і навіть усієї української культури. Обидва напрями перебували у постійній взаємодії, були взаємопроникними, а іноді й конфліктували між собою [8, с. 145].

Усі вказані трансформації регулюються, насамперед, законодавчо – основним Законом України «Про культуру», що був прийнятий у грудні 2010 року (набув чинності від 12 січня 2011 року). Цей Закон унормує «правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них» [13]. Закон розтлумачив значення основних термінів культурної сфери – вітчизняний (національний) культурний продукт, культурні послуги, базовий набір культурних послуг, заклад культури, грант, культурно-мистецький проєкт та ін.

Окрім вказаного нормативного акту важливим в контексті розуміння процесу трансформації сектору культури у модерній Україні є зміни до вказаного Закону, що стосуються формування нових видів економічної діяльності – креативних індустрій, метою яких є «створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти і послуги є результатом індивідуальної творчості» [13].

Взаємопов'язаною та суміжною із Законом України «Про культуру» є культурна політика нашої країни, адже саме у законах визначено основні

засади, закріплено основні інструменти цієї політики. Водночас нові ініціативи у сфері культури отримують своє нормативне закріплення. Таким чином, закон і культурна політика доповнюють одне одного: закон створює основи і механізми, а політика наповнює їх конкретним змістом.

Культурна політика України в сучасних умовах має певні ознаки, серед яких можна виокремити поступовий перехід від підтримки лише бюджетних закладів культури до сприяння приватним та громадським ініціативам, децентралізацію як передачу більших повноважень на місцевий рівень (це стосується фінансування, проєктів розвитку, підтримку митців та ін.), формування інституційної підтримки культури через створення державних грантових програм, заснування Українського культурного фонду, спрямування зусиль на підтримку не лише традиційних ланок культури, а й на розвиток креативних індустрій, інновацій у мистецтві та освіті, поєднання збереження національних основ із просуванням європейських цінностей і полікультурності, поступове подолання «радянського» ставлення до культури як до другорядної сфери і усвідомлення її вагомості для розвитку суспільства. Оскільки цей процес є динамічним, культурна політика України зазнає змін і еволюціонує разом із суспільством.

Основним органом у системі центральних органів виконавчої влади є профільне міністерство, що опікувалося проблемами сфери культури. За останні 30 років воно перейменовувалося і мало різні назви – Міністерство культури України, Міністерство культури і мистецтв України, Міністерство культури і туризму, Міністерство культури, молоді та спорту. Нині воно має назву Міністерство культури та інформаційної політики України [20].

До питань розвитку сектору культури дотичне також Міністерство освіти і науки України, яке відповідає за функціонування мережі профільних закладів вищої освіти, котрі готують фахівців у галузі культури і мистецтв (культурологів, працівників музейної сфери, хореографів, музикантів, режисерів, художників та ін.), розробляє вимоги до компетентностей та обов'язкових результатів навчання здобувачів мистецького спрямування,

культури та гуманітарних наук – державних стандартів освіти, відповідає за організацію позашкільної освіти дітей та молоді, опікується впровадженням новітніх методик, зокрема й у підготовці майбутніх фахівців соціокультурної сфери [21].

Як було вже вказано, одним із важливих кроків у трансформації сектору культури модерної України стала децентралізація: радянська модель жорсткого державного контролю була замінена більш плюралістичною моделлю за участі громади – приватних осіб, організацій та місцевої влади. Важливо, що в Україні процес децентралізації до 2016 року відбувався без урахування сфери культури: до цього часу проблеми та питання, що стосувалися культурної сфери, розглядалися в більшості нормативно-правових актів, різних програмах та концепціях лише у загальному контексті, без спрямування на вирішення конкретних проблем сфери. І, як наслідок – у сфері культури відбулося зменшення закладів культури (особливо у невеликих містах та селах), було відсутнє бачення переорієнтації чи переформатування існуючої культурної інфраструктури. До цього додалися фактори економічної скрути – скромні бюджети, виділені на культуру [6, с.80].

Децентралізація у сфері культури як процес передачі повноважень та фінансових ресурсів від державних органів влади до регіональних та місцевих включала в себе передачу фінансування закладів культури з державного бюджету до місцевих бюджетів. Місцева влада отримала більше можливостей самостійно розпоряджатися коштами на потреби інституцій культури. Ще однією рисою децентралізації стало розширення повноважень місцевої влади у сфері культурної політики та прийняття управлінських рішень щодо регіональної культури. Заохочувалося стимулювання участі місцевого бізнесу, громадськості, меценатів, інші альтернативні джерела у фінансуванні культурних інституцій та активностей. Крім того, всіляко підтримувалася культурна регіональна самобутність та ініціатива «знизу» – від громади. Загалом децентралізація давала більшу автономію регіонам у

сфері культури і водночас потребувала ефективних місцевих політик та взаємодії різних учасників, зацікавлених сторін – стейкхолдерів для розвитку культури.

Одним із нововведень в контексті процесу децентралізації стало переосмислення інфраструктури культурних інституцій та управління ними, і, звичайно, проблеми фінансування сфери. У листопаді 2020 року на розширеному засіданні Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики було оприлюднено основні тези, що стосувалися проблеми фінансування культурних інституцій країни, забезпечення культурними послугами мешканців України в умовах завершення реформи децентралізації в контексті діяльності органів місцевого самоврядування у форматі нового адміністративно-територіального устрою. Було вказано, що у бюджеті на 2021 рік було закладено 3,5 млрд. грн. на програму «Велика реставрація», до якої увійшли культурні об'єкти з усієї України. Бюджетом також було передбачено 300 млн. грн. на створення Центрів з надання культурних послуг [52]. Серед важливих проблем, з якими стикнулися органи місцевого самоврядування, стали порушення прав людини у культурній сфері, а також проблеми об'єктів та закладів культури – занедбаний стан, потреба у фінансовій, кадровій, організаційній підтримці.

До кінця 2020 року більша частина об'єктів культури в Україні знаходилася ще в управлінні районних рад, а не громад. До слова, процес передачі майна від районних рад до правонаступників – сільських, селищних, міських територіальних громад потребувало пильної уваги. Тодішній заступник Міністра розвитку громад та територій України В. Негода вказував, що у тих громадах, де вже відбулося об'єднання, розвиток культурної сфери та рівень культурних послуг підвищилися. Крім того, чиновник заявив, що для сфери культури відкрилося чимало нових можливостей, які повинні ефективно використовуватися органами місцевого самоврядування, адже саме від них залежить якість культурних послуг у громадах. Це, насамперед, сучасне бачення та стратегії створення та розвитку

нових культурних центрів. Крім того, вкрай необхідним інструментом розвитку сфери культури посадовець назвав проєктну діяльність органів місцевого самоврядування.

Результатом засідання стали пропозиції, які передбачали певні кроки центральних органів влади для підтримки та розвитку соціокультурної сфери та культурних інституцій. Насамперед, пропонувалося розробити і затвердити певні стандарти щодо забезпечення українців культурними послугами, запровадити державні субвенції та дотації у галузь. Серед інших пропозицій було названо підвищення зарплати працівникам сфери культури до рівня середньої зарплатні у країні. І важливим кроком стала рекомендація щодо створення Центрів культурних послуг як функціонально та організаційно якісно нових інституцій з ефективними моделями функціонування для задоволення потреб різних соціальних та вікових груп споживачів культурних послуг [12].

Ідея створення Центрів культурних послуг була зумовлена потребою територіальних громад у забезпеченні населення культурними послугами, покращенні культурної інфраструктури та підвищенні якості наданні культурних послуг, що зафіксовано у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, Стратегії людського розвитку, а від початку повномасштабного вторгнення – у проєкті Плану відновлення та розвитку України. Станом на 2024 рік такі інституції створені у Волинській області (Городищенська ОТГ), Київській області (Томашівська громада), Львівській області (Судововишнянська громада), Рівненській області (Костопільська міська рада), Тернопільській області (Теребовлянська ОТГ) та інших областях України.

Продовжуючи досліджувати тему децентралізації сектору культури, зокрема трансформацію її інституцій, важливо розуміти масштаби та об'єм роботи у цьому напрямі. Станом на 2021 рік в Україні зареєстровано 34359 закладів культури, більшість з яких складають бібліотечні та клубні заклади (16729 та 16023 відповідно), 1317 мистецьких шкіл та 290 установ

кіномережі. І лиш менше 40 % з них мають добрий стан матеріально-технічного забезпечення [10].

Вказані інституції культури мають забезпечувати мінімальний стандарт забезпечення культурними послугами громадян, перелік, зміст, обсяг та методика обрахунку вартості яких мають враховуватися при просторовому плануванні територій, розробці програм їх соціально-економічного та культурного розвитку. На безоплатній або співоплатній основі мешканцям територіальних громад має надаватися базовий набір культурних послуг. До безоплатних відносять доступ до читання, інформації, можливостей для творчого самовираження, до співоплатних – доступ до кінофільмів, мистецької освіти, музейних предметів. Робота у цьому напрямі ведеться, вона потребуватиме майбутньої аналітики та дослідження.

Не можна не вказати на ще одну особливість розвитку сектору культури за останні 30 років – це комерціалізація та залучення ринкових механізмів у культурне життя. Основними кроками у цьому напрямі став пошук альтернативних джерел фінансування культурних проєктів та інституцій на зміну державному фінансуванню. Це й спонсорство, й меценатство, й краудфандинг, й власна комерційна діяльність закладів – запровадження, приміром, платних культурних послуг. Комерціалізація культурного продукту полягала у створенні його у такій формі, аби він був конкурентноспроможним на ринку і приніс прибуток: це могли бути форми розважального характеру, аукціони, сувенірна та рекламна продукція тощо.

При цьому експерти в галузі культури з одного боку підтримували такі нововведення, адже фінансування культури через ринкові механізми за наявності якісного культурного продукту могли забезпечити стабільність та розвиток галузі та усіх, хто у ній працював. До того ж залучення ринкових механізмів викликає креативність та експериментальність адже митці та виробники культурного продукту орієнтуються на популярність та прибутковість своїх робіт. А з іншого – викликали стурбованість, адже комерціалізація та розвиток ринкових механізмів у сфері несли ризики

втрати якості, коли митці починають орієнтуватися на масовий смак і таким чином можуть пропагувати споживацькі цінності. Під питанням також міг стати важливий аспект доступності культурних послуг, коли доступ до них мали б переважно заможні верстви населення, а інші б лишалися осторонь від продуктів культури. Оптимальним варіантом, певно, було б збалансоване поєднання і контроль в інтересах громади.

Водночас із процесом комерціалізації державне фінансування, яке раніше було основним, суттєво зменшилося. Звісно, окремі цільові програми таки продовжили отримувати державне фінансування. Однак загалом інституції культури були змушені шукати альтернативні джерела фінансування. Так у сектор культури увійшли такі інноваційні явища та поняття, як фандрейзинг, грантрайтинг, краудфандинг та інші. Кожна з вказаних інновацій потребує пояснення та розуміння сучасним менеджером соціокультурної сфери. Окреслимо основне із сутності цих явищ та понять.

Фандрейзинг (фандрайзинг) є систематичною діяльністю із пошуку та залучення ресурсів, зокрема й фінансових [51, с. 4], із зовнішніх джерел для реалізації різноманітних проєктів, підтримки діяльності інституцій. Серед основних джерел фінансування у культурному фандрейзингу можна назвати пожертви приватних осіб – меценатство, спонсорство; кошти комерційних компаній в рамках благодійності та соціальної відповідальності бізнесу. Окрім основного завдання фандрейзингу – пошуку оптимальних джерел фінансування, варто назвати й інші – формування позитивного іміджу та репутації організації, підвищення її впізнаваності серед громадськості, налагодження сталих зв'язків та взаємовигідних відносин із цільовими аудиторіями – донорами волонтерами, ЗМІ, державними органами, залучення волонтерів до реалізації проєктів, проведення подій, поширення інформації, забезпечення зворотного зв'язку з громадою та усіма стейкхолдерами. Отож, фандрейзинг – це не лише пошук фінансів, а й комплексна система комунікацій та взаємодій з оточенням.

Важливою складовою фандрейзингу є краудфандинг як спосіб залучення грошей від громадськості для фінансування культурних проєктів – фільмів, концертів, театральних постановок, вистав та ін. Як правило, краудфандингові ініціативи – це залучення невеликих пожертв від великої кількості людей через Інтернет-платформи, які часто дозволяють зібрати значну суму грошей. Технології краудфандингу залучають й тоді, коли потрібно підтримати проєкти, які важко профінансувати традиційним шляхом, або ж через гранти чи спонсорство. Важливо, що при використанні краудфандингу автори проєктів мають можливість спілкуватися зі своєю аудиторією, що створює особливий зв'язок та постійний інтерес до проєкту, а у кінцевому результаті жертводавці можуть отримати певні «бонуси» від митців.

І фандрейзинг, і краудфандинг найперше має на меті відшукати альтернативні джерела фінансування культурних ідей чи проєктів у сфері культури. Однак між ними можна виявити і певні відмінності, які, зокрема, виявляються у джерелах цього фінансування. Якщо фандрейзинг у культурі – це, як правило, отримання коштів від великих спонсорів, благодійних фондів, міжнародних партнерів або ж державних грантів, то краудфандинг дозволяє залучити невеликі пожертви від широкої аудиторії поціновувачів культурного продукту. У форматі фандрейзингу ініціатором, як правило, виступає культурна інституція, або митець, у той час, як у краудфандингу ініціатива може йти від самої аудиторії, тобто споживача культурного продукту, а відтак і взаємодія із аудиторією є постійна. Власне, фандрейзинг має на меті фінансувати стабільну діяльність, а тому спрямований на довгострокове фінансове забезпечення організацій, а краудфандинг допомагає у реалізації конкретних проєктів та культурних ініціатив і орієнтований на пряму підтримку аудиторії.

Цінним джерелом фінансування у контексті фандрейзингу варто назвати грантрайтинг у сфері культури – написання проєктних заявок на отримання грантів від держави, громадських чи приватних фондів для

реалізації культурних проєктів чи підтримки діяльності організацій у сфері культури. Як важливий інструмент для залучення додаткових ресурсів та реалізації різноманітних ініціатив у сфері культури грантайтинг передбачає моніторинг та пошук відповідних грантових конкурсів для проєктів у сфері культури, вивчення вимог та критеріїв, за якими оцінюються заявки на гранти, написання самих проєктних заявок, що включає в себе оформлення, опис проєкту, складання бюджету, створення медіаматеріалів тощо, встановлення зв'язків та комунікації з грантодавцями, представлення проєкту, його адміністрування та у разі перемоги – забезпечення звітності. Цей інноваційний інструмент, який дозволяє реалізувати амбітні та сміливі ідеї у секторі культури, почали активно використовуватися культурними дієвцями та інституціями в Україні загалом, та у Рівному, зокрема, про що йтиметься у другому розділі нашої кваліфікаційної роботи.

Суттєві зрушення у фінансуванні сфери культури розпочалися із створення у 2017 році державної установи Українського культурного фонду (УКФ), що отримала повноваження підтримувати та фінансувати розвиток української культури та мистецтва через реалізацію проєктів. Упродовж ось уже семи років УКФ надає гранти українським діячам культури на реалізацію творчих ідей, сприяє культурному обміну та репрезентації української культури за кордоном, фінансуючи участь вітчизняних митців у міжнародних фестивалях, виставках, конкурсах. Серед іншого УКФ популяризує збереження культурної спадщини України, сприяє доступності культурних послуг, залученню широкої аудиторії до культурних проєктів, розвитку креативних індустрій як складової креативної економіки тощо.

Свої можливості дієвці культури, громадські організації та інституції, можуть зреалізувати у численних програмах УКФ, які безпосередньо стосуються надання культурних послуг на рівні громад, зокрема програми «Культура. Туризм. Регіони», «Культурні столиці України». Серед інших грантових програм останнього конкурсного року можна назвати лоти «Культура без бар'єрів», «Культурна спадщина», «Відновлення культурно-

мистецької діяльності» та ін. Важливо сказати, що фінансування діяльності Українського культурного фонду забезпечується з державного бюджету [48].

Завдяки діяльності УКФ було зrealізовано сотні цікавих та креативних проєктів, у тому числі й у Рівному, присвячених розмаїттю культурних процесів, виникненню нових мистецьких напрямів і течій, у яких відображалися суспільні трансформації, творчий діалог різних жанрів мистецтв – яскравих рис культури модерної України. Проєкти, підтримані УКФ, сприяють поступовій інтеграції вітчизняної культури у світовий простір зі збереженням власної самобутності: українська культура поступово стає відомою, видимою та впізнаваною у світі. Особливо цей фактор став відчутним у останні роки, за трагічних для України умов повномасштабного вторгнення російської федерації, коли Україна та усе українське в усьому світі стало символом боротьби за свою свободу та незалежність.

Певного гальмування у своїй роботі УКФ зазнав у 2020 році з початком пандемії COVID – 19. Пов'язані із нею карантинні обмеження загалом справили негативний вплив на соціокультурну сферу сучасної України. Більшість культурних інституцій не працювали тривалий час, що призвело до скорочення прибутків та звільнення працівників. Скасовувалися або ж переносилися на невизначений термін культурно-мистецькі заходи – фестивалі, концерти, вистави, митці та дієвці культури втратили можливість працювати та заробляти. Держава виділила додаткові витрати на підтримку культурної галузі, однак цього було недостатньо для подолання кризи – відновлення галузі потребувало значних зусиль та інвестицій.

Особливий етап розвитку культури модерної України, безперечно, відбувається нині – з початком повномасштабного вторгнення російської федерації до України. У квітні 2022 року з метою подолання наслідків російсько-української війни було створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни – консультативно-дорадчий орган при Президентові України. У липні того ж року робоча група напряму «Культура та інформаційна політика» Національної ради запропонувала Проект плану

відновлення України, що стосувався сектору культури, креативних індустрій, книговидання та бібліотек, релігії та етнополітики, інформаційної політики та безпеки, культурної спадщини, національної пам'яті та цифрових трансформацій в культурі. У кожному із вказаних напрямів було окреслено основні проблеми: ключові виклики, можливості та обмеження; цілі, завдання та етапи Плану відновлення за напрямами [27].

Щодо термінів реалізації запропонованого Проекту Плану відновлення, то у ньому запропоновано кроки до 2032 року, розписані у кілька етапів: червень – грудень 2022 року (перший етап), січень 2023 року – грудень 2025 року (другий етап), січень 2026 року – грудень 2032 року (третій етап). У документі була прописана орієнтовна потреба у фінансуванні кожного із запропонованих кроків, окреслені джерела фінансування (окрім державних програм запропоновано варіанти благодійної допомоги, міжнародної технічної допомоги), вказано нормативно-правове забезпечення.

Окрема увага у Проекті приділена розвитку культурних інституцій. Серед основних проблем вказана низька спроможність інституцій культури у забезпеченні сталого розвитку, а також у створенні якісного культурного продукту, наданні культурних, освітніх послуг; низький рівень залученості українців до споживання культурних послуг та послуг мистецької освіти; відсутність гнучкості та адаптивності щодо фінансування сфери культури; недостатня презентація українського культурного продукту у світі. Згідно запропонованого Проекту країна нині перебуває у другому етапі впровадження.

Важливим у контексті розуміння тенденцій культурних інституцій сучасної України загалом, і Рівного зокрема, є розуміння і врахування запитів та реалій мешканців усіх вікових, соціальних та інших категорій населення. Сучасний дослідник, кандидат історичних наук Владислав Берковський разом із виданням «Українська правда» провели важливе дослідження щодо впливу війни на культурне дозвілля молодих українців, зокрема його молодій частини [5]. Безперечним є той факт, що упродовж усього періоду

повномасштабного вторгнення вітчизняне культурне життя проживало та проживає низку кардинальних змін. Серед них – зменшилася кількість подій та заходів, через виїзд з держави та фізичне знищення в країні стало менше активних діячів сектору культури, митців, та, власне, й самих інституцій. Останні були змушені пристосовуватися до викликів війни та труднощів, пов'язаних із нею, і, як результат, поступово адаптовувалися та відновлювали свою роботу.

Отже, упродовж останніх 30-ти років відбувається трансформація сектору вітчизняної культури: на законодавчому, фінансовому, інституційному рівні реформується культурна політика країни. Основними характерними рисами цієї трансформації можна назвати децентралізацію як процес передачі повноважень та фінансових ресурсів від державних органів влади до регіональних та місцевих. Відбувається переосмислення інфраструктури культурно-дозвілєвої сфери та управління нею, поява та активне влиття у сферу культури приватних та громадських культурних ініціатив, розвиток проєктної діяльності, прагнення розробки та впровадження стандартів забезпечення українців культурними послугами, ініціатива створення Центрів культурних послуг. Зміни торкнулися і питання фінансування культурних інституцій та їх діяльності, сфера набуває рис комерціалізації, у культурне життя залучаються ринкові механізми. Як результат – відбувається пошук альтернативних джерел фінансування: спонсорство, меценатство, впроваджуються платні культурні послуги, у сектор культури входять інновації – фандрейзинг, грантрайтинг, краудфандинг та інші. Важливим джерелом державного фінансування конкурентних проєктів, запропонованих культурними інституціями, стає Український культурний фонд. З початком повномасштабного вторгнення культурний сектор України прагне гідно відповідати викликам функціонування у часи війни та адаптуватися до запитів сучасних реалій.

1.2. Сучасні культурні інституції м. Рівне та управління ними

Сучасні культурні інституції в Україні загалом, та в регіонах зокрема можна класифікувати за різними характеристиками. Ми у своїй роботі будемо послуговуватися поділом їх на два сектори – державні та недержавні заклади. До державних інституцій за вертикаллю владних повноважень можна віднести, як вже вказувалося, центральні органи виконавчої влади – профільні Міністерства, а також інші інституції державного значення – Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти, Український інститут, Український інститут книги, Український центр культурних досліджень, Український культурний фонд, Державне агентство України з питань кіно, Державне агентство розвитку туризму України, Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій, цифрова екосистема DREAM. Важливими є інформаційні ресурси, які здійснюють діяльність з підтримки сфери вітчизняної культури: Дія. Освіта. «Почати бізнес. Креативна індустрія», Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини та ін.

Державні інституції культури на локальному рівні – це, насамперед, профільні обласні управління та департаменти. У Рівненській області, центром якої є місто Рівне, функціонує Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації [50]. Воно діє на підставі відповідного Положення про діяльність та включає в себе чотири відділи: організаційно-планової роботи, релігії та національностей, регіональної культурної політики, охорони історико-культурної спадщини, туризму, які відповідають за забезпечення державної політики в галузі, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, доступність культурних послуг, сприяють збереженню культурної спадщини та виконують інші прописані функціональні обов'язки.

Постановою Кабінету Міністрів від 24 жовтня 2012 року було затверджено порядок формування базової мережі закладів культури в усій

країні. Цей документ з урахуванням поправок та доповнень і нині є основою функціонування державних культурних інституцій, саме ним керується управління. У 2022 році на сайті Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації був оприлюднений перелік закладів культури мережі Рівненщини, згідно якого у Рівному як центру області функціонують вісім комунальних закладів обласного підпорядкування: два театри – Рівненський академічний український музично-драматичний театр Рівненської обласної ради (далі - РОР) та Рівненський академічний обласний театр ляльок РОР, Рівненська обласна філармонія РОР, Рівненський обласний центр народної творчості РОР, три бібліотеки – Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека РОР, Рівненська обласна бібліотека для молоді РОР, Рівненська обласна бібліотека для дітей РОР, Рівненський обласний краєзнавчий музей РОР [50]. Варто коротко окреслити основні риси кожної з цих інституцій.

Театральне життя міста та області найперше представляє Рівненський академічний український музично-драматичний театр. Він має давню історію, власні традиції, численні здобутки, всеукраїнське та міжнародне визнання й нагороди. Заснований 1939 року (цей рік став відліком для створення кількох установ культури в місті та області), театр за десятки років свого існування переживав періоди злетів та падінь у мирний час та в часи першої світової війни. Символічно, що у 1944 році, до роботи театру було залучено авторів Мелітопольського драматичного театру, евакуйованого з рідного міста [36].

Більше чверті століття – з 1997 року – театром керує Володимир Юліанович Петрів: актор, театральний діяч, художній керівник театру, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка. У репертуарі театру – десятки п'єс українських та зарубіжних драматургів, до постановки яких долучалися як місцеві, так і українські й зарубіжні режисери. Глядачі мають змогу переглянути вистави як у великій залі (розрахована на 600 місць), так і на малій сцені (вміщає 100 глядачів). Колектив театру – а це

корифеї сцени та молоді актори – використовує для своїх сучасних постановок також внутрішній дворик театру, де може розміщуватися більше 250 глядачів.

За епохальну виставу-містерію «Берестечко» (за історичним романом Ліни Костенко) театр отримав Народну Шевченківську премію, звання академічного та низку інших нагород високого рівня. Постановки Рівненського академічного обласного українського музично-драматичного театру були лауреатами, дипломантами та переможцями численних вітчизняних та міжнародних фестивалів та конкурсів [36].

Ще одним відомим осередком театрального життя міста є Рівненський академічний обласний театр ляльок, якому у наступному, 2025 році, виповниться 50 років. Вже за рік від свого відкриття – у 1976 році – розпочалося будівництво власного приміщення, у якому театр функціонує й нині [35]. За ці десятиліття лялькову справу на Рівненщині розвивали та вдосконалювали десятки талановитих акторів та режисерів. Вони пропонували та презентують і сьогодні глядачам дитячі вистави, а також постановки для дорослих. Театр став ініціатором та організатором фестивалю театрів ляльок, брав участь в різних театральних зустрічах та конкурсах. На сьогодні у театрі працюють знані лялькарі та актори-початківці, які втілюють цікавий та різноманітний репертуар для рівнян та гостей міста.

Улюбленим місцем усіх поціновувачів класичної музики є Рівненська обласна філармонія. Вона, як і драматичний театр, має давню історію: заснована 1939 року вона майже упродовж 50-ти років не мала власного сценічного майданчика для виступів. У 1987 році у історичній будівлі, пам'ятці архітектури місцевого значення – у колишньому католицькому костелі Святого Антонія було відкрито залу камерної та органної музики, яка активно функціонує там і зараз, а за кілька років – встановлено орган, виготовлений за індивідуальним проектом. За десятки років у філармонії працювали різні виконавці, ансамблі та колективи інших форматів, серед яких хорова капела, циркова бригада, ансамбль пісні і танцю «Полісся»,

ансамбль циганської пісні і танцю «Мелодії Ромен», ансамбль пісні і танцю «Зоря» та ін. Для поціновувачів класичної музики були впроваджені абонементні програми та цикли концертів [34].

Філармонія має чудові традиції органних концертів та щорічних фестивалів органної музики, численних концертів камерного оркестру – одного з найстаріших подібних колективів в Україні, якому у грудні 2009 року надано статус академічного. Колектив філармонії активно проводить концертну, культурно-просвітницьку, громадську діяльність, пропагує найкращі зразки світового та вітчизняного музичного мистецтва, а останнім часом бере участь і у проєктній діяльності, реалізуючи амбітні та цікаві для філармонії та міста ініціативи.

Осередком збереження, відродження та розвитку українських традицій, фольклору, духовної та матеріальної культурної спадщини Рівненщини є Рівненський обласний центр народної творчості, який працює у організаційно-методичному, пошуково-інформаційному, фондоутворювальному та ін. напрямках, систематизуючи впорядковуючи та координуючи відповідну роботу [42].

Створений у 1939 році як обласний будинок народної творчості, заклад за ці десятиліття виконував різні функції, основними з яких була науково-методична та культурно-освітня робота із закладами клубного типу з метою збереження традиційної української культури, допомоги аматорському мистецтву та ін. Центр ініціював та проводив низку культурно-мистецьких заходів – регіональних, обласних, районних, сільських фестивалів, свят, конкурсів, фольклорно-етнографічних експедицій, семінарів тощо.

Сьогодні під керівництвом директорки центру – Ірини Володимирівни Рачковської функціонує два відділи: відділ збереження та розвитку регіональної нематеріальної культурної спадщини, відділ методично-менеджментової роботи та креативних індустрій. Працівники центру прагнуть відшукувати нові форми роботи, впроваджують інноваційні ідеї та тенденції.

Потужним музейним центром області і окрасою міста є Рівненський обласний краєзнавчий музей (РОКМ) – осередок найбільшого зібрання предметів матеріальної та духовної культури Рівненщини. З 1975 року він розміщується у історичній будівлі – корпусі колишньої Рівненської чоловічої гімназії, побудованої у 1839 році. Офіційним роком заснування музею є 1940 рік, коли на базі існуючих тоді в місті музеїв було створений один – Рівненський історико-краєзнавчий [41]. За свою більше, ніж 80-літню історію, музей переживав паузи у роботі (в часи Першої світової війни та Української революції), трансформації щодо структури та штату працівників, зміни в діяльності. Музей проводив експедиційну, науково-методичну, дослідницьку, виставкову, експозиційну та інші види діяльності.

На сьогодні в Рівненському обласному краєзнавчому музеї – науковому, методичному, культурно-освітньому центрі міста та регіону під керівництвом Олександра Степановича Булиги функціонує 5 відділів: фондів, історії, археології та реставрації, природи, маркетингу, розвитку та комунікацій, а також сектори: етнографії, мистецтв, збереження культурної спадщини, впровадження цифрових технологій, обліку музейних цінностей. У відділах нараховується близько 300 тисяч експонатів, з яких понад 20 тисяч можна переглянути у залах музею на постійних експозиціях та виставках. У структурі музею також проводить свою діяльність Літературний музей Уласа Самчука та виставкова зала «Музей бурштину» [41].

Щорічно у музеї походять науково-практичні конференції, читання, круглі столи, семінари, здійснюється випуск збірників наукових статей, впроваджуються інноваційні методи та форми роботи із відвідувачами – нічні екскурсії, музейні свята, майстер-класи, презентації, зустрічі та ін. Родзинкою та візитівкою музею є етнографічне свято Музейні гостини, яке проводиться з 1992 року (перерва відбулася у зв'язку із карантинними обмеженнями, пов'язаними із COVID 19 та із початком повномасштабного вторгнення).

У відомстві Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації є три бібліотеки – для дітей, молоді та універсальна. Найбільшою книгозбірнею для дітей у Рівненській області є Рівненська обласна бібліотека для дітей. Створена у 1940 році за більше, ніж 80 років свого існування, бібліотека переживала різні етапи перебудови: змінювала приміщення, структуру та штат, збільшуючи свої фонди, обслуговувала десятки тисяч юних відвідувачів, відшуковуючи нові та цікаві дітям форми роботи, працівники вдосконалювали бібліотечно-бібліографічне обслуговування, методичну діяльність. На базі бібліотеки проводилися обласні семінари, наукові дослідження, а з початку 2000-х років – часу комп'ютеризації закладу відбулася автоматизація основних бібліотечних процесів. На сьогоднішній день бібліотека позиціонує себе, як сучасний простір для зустрічей, спілкування, навчання, змістового, корисного та цікавого проведення дозвілля, вона щорічно обслуговує понад 12 тисяч юних читачів [30].

Молодь Рівного та області має змогу користуватися послугами ще однієї бібліотеки – Рівненської обласної бібліотеки для молоді. Важливо, що ця бібліотека відома у регіоні ще й за численними цікавими заходами – тренінгами, семінарами, зустрічами, які відбуваються на базі бібліотеки – у молодіжному просторі «Нота». На нашу думку, це одна із найсучасніших бібліотек міста з точки зору впровадження інноваційних форм роботи, пошуку креативних ідей діяльності. Так, у бібліотеці пропонують численні безкоштовні послуги: інформаційне, довідково-бібліографічне обслуговування, участь у заходах та клубах, інклюзивні проєкти, зустрічі, майстер-класи, квізи, кіноперегляди, виставки, вивчення іноземних мов та ін. А також тут пропонують платні послуги: розробку сценаріїв, заняття у платних студіях та ін., і онлайн-послуги: електронний каталог, віртуальну довідку, віртуальні виставки, онлайн-реєстрацію. Штат бібліотеки нині налічує 12 працівників [31].

I, безперечно, одним із найпотужніших культурних інституцій міста є Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (РОУНБ) – центральне сховище друкованих творів, обласний депозитарій краєзнавчих видань, науково-інформаційна установа, яка є доступною для усіх верств населення, база з координації діяльності бібліотек усіх систем та відомств області. Свою діяльність заклад реалізовує упродовж більше, ніж 80 років (бібліотека заснована у 1940 році). Валентина Петрівна Ярощук – незмінний директор бібліотеки останніми десятиліттями – підтримує інноваційні підходи, ініційовані працівниками бібліотеки (нині їх налічується 70) та стейкхолдерами закладу.

Серед численних цікавих та важливих проєктів бібліотеки – регіональний інформаційний портал «Рівненщина», численні клуби, літературна вітальня, ресурсний центр «Вікно в Америку», міжнародні проєкти із німецькими, американськими партнерами, інклюзивні ініціативи та ін., а також – більше 300 різних заходів щороку. Важливою є видавнича діяльність закладу, спрямована на підготовку краєзнавчих досліджень, тут виходять друком наукові збірники, матеріали науково-практичних конференцій та ін. Фонди бібліотеки – універсальні за змістом і нараховують більше 540 тисяч одиниць різними мовами світу та 635 тисяч одиниць електронної бібліотеки. На сьогодні заклад обслуговує близько 40 тисяч користувачів, а книговидача становить більше, ніж 700 тисяч примірників [33].

Нині з різною градацією активності у Рівному як обласному центрів функціонує 10 Національних творчих спілок – громадських об'єднань митців, діячів культури і мистецтва, які представляють окремі творчі напрями і професії. Це всеукраїнська музична та хореографічна спілка, спілка художників, письменників, фотохудожників, кобзарів, краєзнавців, журналістів, театральних діячів, майстрів народного мистецтва [50]. У підпорядкуванні Обласної спілки художників України перебуває Виставкова зала, де відбуваються персональні та колективні виставки робіт вітчизняних

художників [32]. Загалом, спілки прагнуть стати майданчиком для громадських ініціатив, волонтерства, благодійності, розвиватися та відповідати духу часу і суспільним реаліям. Для цього їм необхідно змінювати та вдосконалювати напрями діяльності.

Місто Рівне є обласним центром однойменної області і водночас центром Рівненської територіальної громади (далі – ТГ), створеної 2020 року. До Рівненської ТГ, яка налічує більше 250 тисяч мешканців, включено два населених пункти – Рівне та Квасилів. Станом на січень 2024 року громада, на жаль, не має офіційного сайту, де можна було б черпати офіційну інформацію про діяльність інституцій громади, у тому числі й закладів соціокультурної сфери.

У місті функціонує основний муніципальний орган – Управління культури і туризму Виконавчого комітету Рівненської міської ради, який опікується діяльністю державних – комунальних установ сфери культури. Воно створене 2005 року і є правонаступником відділу культури, що діяло до цього. Завдання, функції, права, повноваження, управління, його організація діяльності унормовується відповідним Положенням [49].

У підпорядкуванні Управління культури і туризму перебувають державні культурні інституції міста Рівне – комунальні заклади, що займаються організацією культурного життя та дозвілля мешканців та гостей міста: Рівненська централізована бібліотечна система, Рівненська дитяча художня школа імені А.І.Мартиненка Рівненської міської ради (далі – РМР), Рівненський міський палац культури РМР, Рівненський міський будинок культури РМР, Рівненська дитяча музична школа №1 ім. М.В.Лисенка РМР, Рівненська дитяча музична школа № 2 РМР, Міське об'єднання парків культури та відпочинку РМР, Рівненський зоологічний парк загальнодержавного значення. Коротко опишемо ці державні культурні інституції міста.

Рівненська централізована бібліотечна система включає в себе Центральну міську бібліотеку, Центральну дитячу бібліотеку та філіали: 8 з

яких розташовані у Рівному та один у Квасиліві. Усі бібліотеки та філіали мають давню історію – вони засновані упродовж 1940 – 1970-х років. Бібліотеки надають послуги різним категоріям населення у абонементних та читальних залах, обладнані Інтернет-центрами. Активну роботу проводить також Рівненська міська бібліотека, що розміщена у мікрорайоні Ювілейний. Окрім традиційного обслуговування відвідувачів, цей заклад організовує тренінги, вікторини, інтелектуальні змагання, конкурси, презентації, майстер-класи, у бібліотеці діють різні клуби за інтересами, функціонує літературна студія «Книголюби».

Упродовж десятків років у місті працює художня та дві музичні школи, де за цей період здобули освіту тисячі рівнян. Рівненська дитяча художня школа імені А.І.Мартиненка від 1959 року підготувала близько трьох тисяч випускників, серед яких – заслужені архітектори та художники України. У двох музичних школах міста – Рівненській дитячій музичній школі імені М.В.Лисенка та Рівненській дитячій музичній школі № 2 вчать грі на різноманітних музичних інструментах. У школах проводяться концерти, конкурси, фестивалі сольних виконавців, ансамблів, творчих колективів. Вказані школи є потужними осередками культурно-мистецького життя міста: вони беруть активну участь у культурному житті міста. І тенденції їхньої діяльності безперечно впливають на формування культурного простору міста.

Великою популярністю рівнян користуються культурні послуги, що пропонують Рівненський міський Палац культури та Міський Будинок культури – комунальні заклади клубного типу. У цих культурних інституціях активно проводиться гурткова робота, функціонує більше 40 студій та клубних об'єднань, близько 40 творчих колективів – музичних, театральних, хореографічних, що мають звання заслужених та народних. У просторах залах обох закладів відбуваються концерти власних колективів та гастролуючих артистів, проводяться презентації, творчі вечори та зустрічі, урочистості, семінари тощо.

Міський Будинком культури розташовується у парку імені Тараса Шевченка, що входить до структури Міського об'єднання парків культури та відпочинку. На його території розташовано чимало різних об'єктів – літня естрадна сцена, кафе, каскади фонтанів атракціони та ін. У місті є потенціал паркових зон – парк молоді (так звана Лебединка), Гідропарк, Меморіал слави, парк на Грабнику, дендропарк в мікрорайоні «Ювілейний», парк біля мототреку, деякі з яких активно використовуються як майданчики для проведення культурних подій у місті.

Ще одним культурним закладом у місті Рівне є Палац культури та спорту «Хімік», який розташований у мікрорайоні «Ювілейний». Він заснований у 1989 році, є відомчою інституцією і перебуває у підпорядкуванні ПрАт «Рівнеазот». В структурі палацу – театральні, хореографічні, музичні творчі колективи, тут проводяться концерти, творчі конкурси, зустрічі та ін. [25].

Одним із найкращих в Україні вважається Рівненський зоопарк, створений у місті у 1982 році [37]. Упродовж 35 років ним керує Олег Васильович Павлюк. Сьогодні зоопарк має сучасні якісні вольєри для тварин, каскади штучних водойм, цікаві локації для сімейного відпочинку та ін. А з початком повномасштабного вторгнення зоопарк прийняв тварин з міст, що були окуповані. Окрім організації дозвілля та відпочинку рівнян та гостей міста, зоопарк є також науково-освітньою установою. Щороку його відвідує більше 150 тисяч чоловік [49].

Окремим осередком позашкільної освіти, який водночас є потужним майданчиком цікавих, актуальних, різнопланових культурних ініціатив та подій є Рівненський міський Палац дітей та молоді (ПДМ) – єдиний в Україні, який працює за авторською моделлю. Засновником та власником закладу є територіальна громада Рівного в особі Рівненської міської [39]. Своє 85-річчя ПДМ буде святкувати наступного, 2025 року. Заклад пройшов шлях від колишнього не великого Палацу піонерів – до одного з лідерів позашкільної освіти у Східній Європі.

Незмінний директор ПДМ упродовж 47-ми років – Ірина Олександрівна Первушевська – ефективно керує закладом, який на сьогодні включає в себе 11 профільних шкіл, 3 профільні спеціалізовані центри, художні колективи, клуби та об'єднання. Керівництво ПДМ – це 4 заступники директора, більше 20-ти представників адміністрації та керівників структурних підрозділів закладу. Викладачі палацу разом із вихованцями, випускниками, батьками та громадою втілюють у життя цікаві проєкти – Благодійний марафон «З вірою в майбутнє», щорічну традиційну благодійну акцію «Добро на Різдво», тихий фестиваль відповідальності, міжнародний культурно-освітній проєкт «Разом можемо більше» та ін. За десятки років вихованцями ПДМ стали сотні тисяч рівнян – нині відомі політики, бізнесмени, працівники сектору культури, педагоги.

Важливою частиною культурного простору міста можна назвати державні навчальні заклади, що готують фахівців у секторі культури – кафедру івент-індустрій культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету та відокремлені підрозділи РДГУ, приміром Рівненський музичний фаховий коледж, та кафедру філософії та культурології Національного університету інженерів водного господарства та природокористування. Вони, власне, не є безпосередньо культурними інституціями міста, однак опосередковано беруть участь у підготовці фахівців сфери, а відтак – і формування культурного простору міста.

Зважаючи на перехід від однієї великої державної системи до багатоформатності сектору культури, важливим сегментом культурних інституцій м. Рівне є недержавні або приватні інституції. Сектор недержавних культурних інституцій м. Рівне характеризується розмаїтістю, різноманітністю та багатоформатністю. Найперше варто вказати на потужні приватні культурні інституції – галереї, музеї, театри, відомі не лише у місті та області, а й в Україні. Насамперед, це – Галерея європейського живопису – Євро-Арт [7]. Створена у 2011 році на кошти та за підтримки приватних осіб галерея пропонує чотири зали змінних та постійних експозицій, де

презентують живопис європейських художників XIX – XX століття. Крім виставок образотворчого мистецтва галерея проводить низку культурно-мистецьких заходів, є активним майданчиком для спілкування культурно-мистецької спільноти міста.

Завдяки приватній ініціативі відомої рівнянці меценатки та благодійниці Надії Косміаді – доньки художника Г. Косміаді – у місті з'явилося Арт-ательє «Георгій Косміаді». Художник заповів доньці передати свій спадок – картини, ескізи, малюнки його учнів, книги, журнали, фотографії рідному місту. У арт-ательє репрезентовано подаровану колекцію робіт майстра, а також тисячі предметів побуту митця та речей його епохи [9].

В низці не комунальних культурних інституцій міста варто виділити кілька приватних музеїв, одним з яких є Арт-галерея ковальства «Ковальські витребеньки» – перший приватний музей ковальства Рівного, відкритий 2016 року. Захоплення металом засновницею музею підприємцем Ніною Юрївною Крокою переросло у діяльність унікального музею. У ньому експонуються вироби вітчизняних ковалів, зібрані роками по усій Україні. Цінною для культурного життя Рівного став ініційований нею Міжнародний фестиваль «Коване серце України», який проводився упродовж 2012 – 2019 років [4]. На превеликий жаль, проведення фестивалю було припинене через карантинні обмеження 2019 року та, зрозуміло, не знайшло свого продовження й через повномасштабне вторгнення 2022 року. Певним візуальним результатом проведених фестивалів стала Алея кованих скульптур, що започаткована 2014 року і розміщується в центрі міста. Вона представляє ковані скульптури, витворені рівненськими майстрами та ковальською спільнотою України й світу.

Ще однією цікавою культурною інституцією міста Рівне є Музей фотографії. Як і інші приватні культурні інституції, він створений за ініціативи та активної роботи сподвижника галузі культури – відомого у місті фотомитця Олександра Харвата у 2021 році. В експозиції музею – близько

тисячі експонатів кінця XIX – початку XXI століття, які засновник музею збирав більше десяти років: фотокамери, професійне обладнання, книги, афіші, світлини різних років та ін. [23].

На базі Рівненського економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука функціонує унікальний Зоологічний музей, експонати якого зібрані за ініціативи біолога Ростислава Шикучи [16]. У колекції музею – більше 2,5 тисяч екземплярів рідкісних екзотичних тварин, мешканців океанів та морів, комах з України та усього світу, які збираються ось уже упродовж тридцяти років.

Вже більше чотирьох років у місті працює Аптека-музей – музей та водночас діюча аптека, яка є однією із найстаріших у Рівному. Музей на базі аптеки створений за ініціативи Володимира Васильовича Синяка – багаторічного працівника фармацевтичної сфери – і є прикладом міжгалузевої співпраці. У експозиції музею представлено старовинні аптечні меблі, лабораторія, 100-літній касовий апарат, фармацевтична література минулого століття, унікальні рукописні рецептури ліків, тематичні світлини та ін. Для відвідувачів аптеки-музею проводяться інтерактивні та театралізовані екскурсії, а працівники аптеки проводять тематичні майстер-класи з виготовлення ліків власноруч [2].

Відомим приватним театром у Рівному є театр «Сонях», створений 2000 року молодим режисером Михайлом Журавлем. За майже чверть століття своєї роботи театр пропонує своїм глядачам сучасний концептуальний погляд на театральне мистецтво. Він поєднує у собі, власне, театр, навчальну театральну студію для бажаючих усіх вікових категорій – дітей, підлітків, молоді та дорослих. Свого часу театр був ініціатором та організатором театрального фестивалю «Молоко» [46]. У місті функціонували й інші театральні установи – театр-студії «У старому парку», «Від ліхтаря», Молодіжний експериментальний театр Рівного «МЕТР» [49].

Улюбленим місцем відпочинку та проведення дозвілля рівнян є кінозали. Найстарішим діючим є кінопалац «Україна», заснований 1967 року.

За більше ніж півстоліття свого існування він переживав реконструкції, змінював назви, формати, реорганізовував глядацькі зали. На сьогодні у ньому функціонує дві кінозали – Альфа та Парадиз по 302 та 377 глядацьких місць відповідно [17]. Мешканці Рівного також можуть відвідати ще кілька кінозалів – кінотеатр «Чаплін», що розташовується у торгово-розважальному центрі «Евкатор», кінозал «Kino-Domino», що у торговому центрі «Harpy Mall», кінозал «Скай Сінема» в розважальному центрі для дітей «Sky Up».

Серед інших приватних та громадських ініціатив, що формують культурний простір Рівного, варто назвати громадські організації, благодійні фонди, креативні простори, коворкінги та хаби, майстерні, простори та інші інституції. Наше дослідження не претендує на повний їх перелік та висвітлення, однак варто назвати найактивніші, цікаві та важливі в контексті вивчення сучасних тенденцій культурного простору та інституцій міста Рівне.

Останніми роками надзвичайної активності набули громадські ініціативи у формі громадських організацій – так звані ГО (не урядові, не прибуткові організації). Причинами цього можна назвати кілька факторів – зросла суспільна активність та усвідомлення громадянами потреби у самоорганізації, відстоюванні своїх інтересів, потреба у змінах, реформуванні, що змотивувало людей об'єднуватися. Крім того, громадські організації почасти беруть на себе відповідальність за рішення нагальних суспільних проблем, з якими у силу різних причин не справляється держава. Це стосується, приміром можливості отримати міжнародне фінансування та гранти для реалізації проектів та ініціатив, у тому числі й у секторі культури. У результаті – це надає додаткові ресурси для розвитку, трансформації в різних сферах життя.

Кількість громадських організацій, котрі у місії та завданнях своєї діяльності фіксують сферу культури наразі визначити вкрай важко. Тому вважаємо за потрібне зосередити увагу на тих ініціативах та проектах

громадських організацій, котрі мають відчутний результат своєї роботи та з діяльністю яких ознайомлено чимало мешканців громади.

Однією із таких громадських організацій варто назвати ГО «Агенція сталого розвитку міста». За п'ять років свого існування організація як проєктно-експертний майданчик зреалізувала 26 проєктів, у тому числі й міжнародних, у сфері культури, спадщини, освіти, урбаністики та ін. Серед найвідоміших варто назвати проєкти «Кулінарна спадщина Рівненщини: МАЦИК», фасилітація розробки стратегії розвитку культури Рівного, створення просторів Майстерня міста Рівне, Вулична майстерня міста Рівне, освітні проєкти з культурного менеджменту, інклюзивні ініціативи [1].

Певним феноменом для культурного життя міста стала ініціатива, започаткована активними мешканцями міста, зокрема ГО – парк історичної реконструкції Оствиця [26]. Цей історико-культурний проєкт, втілений громадською організацією, маючи на меті дослідження, відтворення, популяризацію старовинних промисел ремесел, організовує та проводить заходи освітнього та історико-культурного спрямування, про які йтиме мова у наступному розділі нашої роботи.

Цінною для міста стала поява одного з перших в Рівному просторів для комунікації – майданчика для проведення культурних подій різного формату, обміну думками та ідеями [28]. 2016 року за ініціативи ГО «Платформа взаємодій «Простір» та за підтримки ректорату НУВГП в одному із корпусів університету було створено креативний громадський простір «Open Office». За роки діяльності у його стінах проведено сотні різних подій: семінари, тренінги, лекції, форуми, хакатони, конференції, майстер-класи, кінопокази, клуби. Важливим для міста стало проведення на базі Простору House of Europe Festival у вересні 2020 року в рамках міжнародної співпраці із програмою Європейського Союзу House of Europe.

Вже у часи повномасштабного вторгнення у місті відкрився ще один простір для комунікації членів Рівненської громади – «Простір інтеграції», який покликаний стати безбер'єрним хабом комплексної цільової підтримки

постраждалих від війни осіб. Одним з напрямів діяльності простору є розвиток організації громадянського суспільства різними шляхами, у тому числі й соціальної, гуманітарної, психологічної допомоги. Цей простір відкритий для волонтерських та громадських організацій, які мають на меті співпрацювати, ділитися ідеями та втілювати їх у життя. Одне із приміщень простору можна використовувати безкоштовно для проведення тренінгів, семінарів, зустрічей та інших соціокультурних активностей [24].

У місті є ще кілька сучасних просторів для коворкінгу та комунікації, створених приватним бізнесом, які працюють на комерційній основі. Серед них – конференц-зали «Рівне», «Бергшлосс» та ін. Там серед інших проводяться й культурні події – тренінги, семінари, зустрічі, презентації міжнародних культурних проєктів.

До числа комерційних інституцій, котрі долучаються до розвитку культурних ініціатив у місті, можна віднести книгарні (зокрема Книгарня Є, яка проводить презентації, зустрічі з письменниками, автограф-сесії та інші цікаві та сучасні форми роботи), тематичні кав'ярні (кондитерська «Творча оселя», яка пропонує мешканцям та гостям міста брендовану рекламно-сувенірну еко-продукцію з промоцією Рівного) та ін.

Цікавим є досвід співпраці та партнерства у ключі організації культурних подій у місті державних (комунальних) культурних інституцій та соціально відповідального приватного бізнесу – приміром, торговельно-розважальних центрів «Злата Плаза», «Екватор», мереж магазинів тощо. Ці практики колаборації будуть висвітлені у наступному розділі нашого дослідження.

Отже, сучасні культурні інституції м. Рівне можна умовно поділити на державні та недержавні із відповідним управлінням ними. Державні інституції культури у м. Рівне як обласному центрі представлені закладами, підпорядкованими Управлінню культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації та Управлінню культури і туризму Виконавчого комітету Рівненської міської ради. Це – театри, музеї, заклади клубного типу,

бібліотеки, художня та музичні школи, палац та будинок культури, палац дітей та молоді та інші заклади культури. Недержавний сектор представлений низкою різнопланових та багатоформатних культурних інституцій – галерей, музеїв, кінозалів, креативних просторів, хабів, майстерень та ін., діяльністю громадських інституцій. Приватні культурні інституції та приклади партнерства орієнтовані на актуальні суспільні запити та найсучасніші мистецькі тенденції – мобільні, гнучкі, адаптивні до суспільних викликів. Вони активно впроваджують кооперацію та міжсекторальну співпрацю, відкриті до міжнародного культурного обміну та інтеграції. Тому це – доволі динамічний та перспективний сегмент, що істотно доповнює державний сектор у сфері культури країни.

РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ІНСТИТУЦІЙ КУЛЬТУРИ РІВНОГО

2.1. Сучасні форми діяльності державних культурних інституцій

Вивчаючи тенденції державних культурних інституцій м. Рівне як напрямів їх розвитку у контексті сучасних актуальних соціокультурних форм та практик варто вказати, що наша робота не претендує на їх повне висвітлення, адже їх кількість є величезною. Ми спробуємо окреслити ті, котрі яскраво характеризують тенденції розвитку культурних інституцій міста – основних напрямів їх роботи (репертуарна політика, виставкова діяльність, події та ін.), ключових тенденцій розвитку (організаційні форми, матеріально-технічна база, фінансування, взаємодія з аудиторією та глядацький попит та ін.), прогнозу подальшого розвитку культурних інституцій міста з урахуванням виявлених тенденцій. Як вказувалося у 1 розділі, у місті активно функціонують державні культурні інституції обласного та міського підпорядкування, практики яких ми і висвітлимо.

Потужним осередком театрального мистецтва міста та й усієї України є Рівненський академічний український музично-драматичний театр. За останні десятиліття репертуарна політика театру представлена кращими зразками зарубіжної класики із жанровим та тематичних розмаїттям. На сцені театру поставлено трагедію В.Шекспіра «Гамлет», комедію Д.Скарначчі та Р.Тарабузі «Пристрасті на мільйон», комедію Ф.Вебера «Вечеря з диваком», комедію К.Гольдоні «Вечеря з диваком», комедію М.МакДонаха «Каліка з острова Інішмаан», виставу для сімейного перегляду «Скрудж. Різдвяна історія» Ч.Дікенса та ін.

Левову частку репертуару складають постановки на твори українських драматургів. Глядачі мають змогу переглянути кращі зразки вітчизняної класики: епічний бурлеск «Енеїда» за І.Котляревським, поетичну містерію «Та не однаково мені» за Т.Шевченком, апокриф «На полі крові» за Лесею Українкою, комедію «Мартин Боруля» І.Карпенко-Карого, драму «Тіні

забутих предків» М.Коцюбинського, музичну комедію «Сватання на Гончарівці» Г.Квітки-Основ'яненка, драму «Земля» О.Кобилянської, історію однієї сповіді «Брехня» за В.Винниченком, поетичну драму «Маруся Чурай» Ліни Костенко та ін.

У час повномасштабного вторгнення – восени 2022 року на сцені театру презентували виставу «в науку обдуреному населенню» «Зерносховище» (за п'єсою Н.Ворожбит). Постановка з перших днів отримала схвальні відгуки рівненської публіки, а згодом стала лідером і на професійному рівні – вона визнана кращою драматичною виставою 2022-2023 рр. Міжнародним журі фестивалю-премії «Гра» (засновник та організатор – Національна спілка театральних діячів України). На цьому престижному театральному заході вистава «Зерносховище» отримала ще три гран-прі: М.Голенко – за найкращу режисуру, С.Лозовський та тріо «Веремія» – за найкраще музичне рішення вистави, М.Дробот – за найкращу чоловічу роль. Більше того, у січні 2023 року вистава «Зерносховище» стала претендентом на Національну премію імені Тараса Шевченка – найвищу нагороду в країні за внесок у розвиток культури та мистецтва.

Однією із найулюбленіших вистав глядачів є рок-опера «Біла ворона» (Г.Татарченко, Ю.Рибчинський): упродовж 9-ти років перша українська рок-опера звучить на сцені у виконанні оркестру. Постановка отримала кілька винагород на театральних фестивалях. Цікавість представляють й експериментальні постановки театру, приміром, пластична драма абсурду «Люди. Тіла. Метаморфози», яка мовою пластичних форм та музично-шумовими засобами піднімає тему життєвого простору людини, проблему сенсів та пошуку себе у світі буденності. Важливо, що театр залучає різновікову аудиторію до своїх постановок: юні глядачі, зокрема, мають змогу переглянути казку-мюзикл «Білосніжка та 7 гномів», музичні казки «Маленька чаклунка», «Солом'яний бичок», «Чарівні пиріжки Червоної шапочки» [36]. Загалом, театр розвивається, шукає нові форми та засоби

вираження, є цікавим, сучасним та актуальним, а вимоглива рівненська публіка розкупує квитки на вистави театру на місяці уперед.

Цінним є досвід інклюзивних ініціатив Рівненського драматичного театру, коли театральні вистави стають доступнішими для людей з інвалідністю. Інклюзія у секторі культури є вкрай важливою з кількох причин: найперше – через дотримання прав людини, адже культура є базовою людською потребою і закриття доступу до неї для певних груп є порушенням прав цих людей. Крім того, за допомогою інклюзивних практик та проєктів відбувається соціалізація та розвиток особистості цих груп населення, розкривається їх творчий потенціал, а також збагачується культурне життя громади. Інклюзія допомагає руйнувати стереотипи та долати дискримінацію маломобільних груп суспільства. Отож, інклюзивні ініціативи та практики у секторі культури є вкрай важливими для гуманізації суспільства, реалізації прав кожної людини, побудови інклюзивної громади.

Улітку 2023 року театр долучився до творчої колаборації колег з України – інклюзивного проєкту «Запровадження послуги аудіозапису для осіб з порушенням зору в обласних театрах Вінниці, Рівного, Хмельницького». Театральне мистецтво завжди було можливістю для втілення образів, емоцій, а нині – в умовах повномасштабної війни є певною терапією для українців, чимало з яких, на жаль, не можуть долучитися до цього культурного продукту через свою інвалідність. Тому театри вирішили віднайти рішення щодо доступності та інклюзивності вистав для незрячих відвідувачів. Театральні колективи трьох міст України зреалізували проєкт у співпраці із Агенцією аудіозапису «Slovom» за підтримки УКФ. Було підготовлено аудіозапис шести різних вистав та проведено 12 інклюзивних показів, серед яких комедія Рівненського театру «Вечеря з диваком» [43].

Окрім запровадження послуги аудіоапису, працівники театру, що були долучені до проєкту, провели аудит доступності, пройшли спеціальне навчання – семінари та інструктажі щодо створення безбар'єрного середовища, аби максимально якісно зреалізувати мету ініціативи – зробити

процес відвідування театру для людей з інвалідністю максимально комфортним та доступним. Окремий напрям складає робота над цифровими рішеннями доступності культурного продукту для людей з інвалідністю – робота над сайтами, спеціальними мобільними застосунками тощо.

Цікавою та важливою формою роботи в рамках проєкту стала ініціатива проведення спеціальних екскурсій «на дотик» за лаштунками театру. Організатори проєкту цілком слушно зауважують, що подібні ініціативи адаптації культурних подій та продуктів для людей з інвалідністю потребують системної роботи та мають поширюватися на усю культурну сферу країни. Цю проблему, на жаль, наступними роками посилюватиме ще й збільшення числа людей із порушеним чи втраченим зором внаслідок війни, що триває в Україні.

Культурною інституцією міста, яка впроваджує нові форми роботи є Рівненська обласна філармонія – заклад, який активно працює над максимальним охопленням аудиторії та залученням різновікових груп до своїх програм. Репертуарна політика філармонії надзвичайно широка – це академічна інструментальна зарубіжна та вітчизняна класика, хорова та вокальна музика різних стилів та напрямів, джаз, естрада, фольклор, музика для дітей тощо. Цікавими є проєкти філармонії, що стосуються вивчення та популяризації місцевого музичного матеріалу – у 2022 році було видано збірку творів та організовано концерт фортепіанних п'єс князя, мецената, фундатора Костела Святого Антонія (приміщення органної зали) Казимира Любомирського.

Серед традиційних форм роботи філармонії – концерти, гастрольна діяльність та організація й проведення Міжнародного органного фестивалю, який започаткували ще 2003 року. Щороку до участі у фестивалі долучаються кращі органісти України та світу, які окрім виконання академічної органної музики експериментують із звучанням органу в ансамблі із оркестром, вокалом, окремими сольними інструментами.

Колектив філармонії намагається відповідати викликам сучасного культурного простору і відшукує інноваційні форми діяльності. Цікавою, на нашу думку, є ідея із функціонуванням Мистецького цоколю – підвального приміщення органної зали, яке переосмислили та переформатували у простір для реалізації проєктів та ініціатив у царині сучасного мистецтва. Там проводяться концерти, лекції, зустрічі, презентації, дискусії, перформанси, міждисциплінарні ініціативи.

Серед інших новацій та ініціатив філармонії останніх років можна назвати організовані квест-екскурсії «Таємниці органного залу», які у ігровій формі знайомлять усіх охочих з історією будівлі колишнього костелу та іншими його цікавими таємницями. Відшукуючи альтернативні джерела фінансування, працівники запропонували проводити шлюбні церемонії у органній залі, яка є атмосферним місцем для важливих подій.

Однією із останніх ініціатив творчого колективу філармонії є міждисциплінарний проєкт «Готичний сад органного залу» – екологічний сад-реновація, який створюється за сприяння ГО «Спільнота Рівненської обласної філармонії» (створеної на базі філармонії громадської організації) та міжнародних партнерів у результаті виграного міжнародного гранту програми ЄС «Креативна Європа». Важливо, що до обговорення цього інтеграційного проєкту долучено громаду міста, а в результаті його реалізації мешканці Рівного отримають новий культурний та екологічний міський простір [34].

Останніми роками нового подиху у своїй діяльності отримав Рівненський обласний центр народної творчості (РОЦНТ), який активно впроваджує інноваційні форми роботи. Як вже вказувалося, в управлінні закладом відбулася трансформація організаційної структури: новостворені відділи методично-менеджментової роботи та креативних індустрій відшукують та впроваджують сучасні та актуальні форми роботи.

Одним із цікавих проєктів Центру став Всеукраїнський мистецький проєкт «Ткацтво UA» – синергія теоретичних знань та практичних навичок

давнього українського ремесла, що відбувся у грудні 2023 року. До проєкту долучилися майстрині-ткалі, практики-збирачі фольклору, науковці. А об'єктом проєкту стало ткацьке мистецтво кількох регіонів України – Запоріжжя, Луганщини, Херсонщини, Тернопільщини.

Серед інших актуальних та інноваційних проєктів РОЦНТ – створення Етносаду, Міжнародний етнічний фестиваль «Ліра Фест» (щоосені 2021, 2022, 2023 рр.), медіапроєкт «Я – традиція», що висвітлює культурну діяльність носіїв традицій Рівненщини (січень 2024 р.), перший у регіоні освітньо-дослідницький інтерактивний простір охорони, збереження, розвитку та популяризації живої спадщини «Лабораторія живої спадщини» (лютий 2024 р.), численні форуми, семінари, тренінги, майстер-класи, конкурси та ін. [42].

Одним із важливих форм роботи РОЦНТ є різноматичні та різноформатні фестивалі. Серед них – II Міжнародний фестиваль «Дзвенить оркестрів мідь», підтриманий 2019 року Українським культурним фондом. Фестиваль став переможцем грантової програми УКФ «Аудіовізуальне мистецтво» і отримав державне фінансування. Варто вказати, що фестиваль має давню історію – у 2019 році він проводився вже у 14 раз і вдруге – у статусі Міжнародного. В рамках фестивалю, метою якого є популяризація духової музики, сприяння розвитку міжкультурного діалогу, пошуку нових творчих зв'язків та створення позитивного іміджу Рівненщини, відбулися майстер-класи, науково-практична конференція, присвячена проблемам духової музики, виступи рівненських, вітчизняних та міжнародних колективів духової музики, марш-парад духових оркестрів та інші цікаві тематичні заходи [48].

Потужним сучасним осередком культурного життя міста та області є Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (РОУНБ). Численні проєкти та цікаві різнопланові форми роботи закладу заслуговують на окреме ґрунтовне науково-практичне дослідження. Ми ж зацентруємо свою увагу на кількох важливих аспектах роботи бібліотеки, на які, на жаль, не в усіх

культурних інституціях міста звертається належна увага. Мається на увазі впровадження інклюзивних технологій з метою забезпечення рівного безбар'єрного доступу до культурних благ та можливостей творчої самореалізації людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

У Рівненській обласній бібліотеці упродовж останніх років ведеться активна робота із впровадження інклюзивних ініціатив, змінено підходи до планування соціокультурної діяльності закладу та обслуговування осіб з інвалідністю. Активну роботу здійснює Секція з обслуговування осіб з інвалідністю. Працівники та запрошені експерти проводять лекції-практикуми з проблем безбар'єрності, уроки толерантності, майстер-класи для людей з інвалідністю, свого часу відбулася дискусійна платформа «Соціальна інклюзія та бібліотека», було зорганізовано реабілітаційно-відновлювальний табір «Життя після війни», працювали спеціальні виставки, інклюзивні фотопроєкти та ін.

Досвід РОУНБ у царині впровадження інклюзивних заходів було узагальнено у виступі директорки бібліотеки В. Ярощук у грудні 2023 року на Всеукраїнському вебінарі «Безбар'єрність у публічних бібліотеках України: визначення стану та планування необхідних змін». Вона наголосила, що бібліотекою здійснено чимало кроків задля розвитку інклюзивності та безбар'єрності, що відповідає реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [33].

Важливі інклюзивні проєкти впроваджує й обласна бібліотека для молоді, на базі якої відбуваються заняття з каністерапії – методу реабілітації за допомогою спеціально навчених та керованих собак. Зважаючи на велике число українців, постраждалих від війни (особливо після повномасштабного вторгнення), можна спрогнозувати, що інклюзивні практики найближчими роками та десятиліттями, на жаль, будуть вкрай затребуваними. Тому їх впровадження у культурних інституціях поруч із аудитом доступності, розробкою плану заходів із досягнення безбар'єрності в культурних

інституціях та інші дотичні проблеми сьогодні є необхідною і надзвичайно важливою ділянкою роботи усіх культурних інституцій [31].

Інноваційну проєктну діяльність проводить Рівненська обласна бібліотека для дітей, яка у 2018 році взяла участь у конкурсній грантовій програмі Українського культурного фонду у лоті «Культурна спадщина» та стала переможцем. У результаті отриманого фінансування було зrealізовано проєкт «Маловідомі архітектурні пам'ятки Рівного». В рамках проєкту, метою якого стала популяризація маловідомих будинків міста, кожен з яких має свою історію, дітьми міста було намальовано, а потім працівниками бібліотеки оцифровано зображення двох історичних та цікавих об'єктів Рівного. Це – Будинок вчених, в приміщенні якого нині діє Музей бурштину та музей Уласа Самчука, та Свято-Успенської церква. Обидві будівлі мають статус пам'яток архітектури місцевого та національного значення відповідно. Проєкт також мав на меті привернути увагу громади до проблем збереження культурної спадщини міста та започаткувати подібні заходи яку Рівному, так і в інших містах [48].

Міські бібліотеки як частина Рівненської централізованої бібліотечної системи, що перебуває у відомстві міського Управління культури і туризму, також впроваджують проєктну діяльність. У 2019 році в рамках грантової програми «Література та видавнича справа» за підтримки УКФ було створено літературну резиденцію для співтворчості митців у вуличному просторі міста. Також в рамках проєкту відбулися тематичні зустрічі з літературними діячами, презентації їхніх творів та серії мемуарів місцевих письменників та поетів, майстер-класи з набуття літературних навичок та інші цікаві заходи [48].

Традиційні та інноваційні форми роботи впроваджує й ще одна важлива культурна інституція міста та області – Рівненський обласний краєзнавчий музей. Важливою, на нашу думку, є участь працівників музею у проєктній діяльності. Одним з перших реалізованих ініціатив став проєкт підтриманий УКФ у 2018 році: «Створення апаратно-програмного комплексу

для обліку музейних предметів в електронній формі». Він мав на меті засобами сучасних інформаційних технологій розробити електронний інформаційний ресурс культурної спадщини і культурних цінностей [48]. Останніми роками оцифрування музейних колекцій є одним із пріоритетних напрямів діяльності працівників РОКМ – нині тут оцифровуються стародруки, колекція сакрального мистецтва, документи часів Голодомору, УПА, архіви НКВС та інші артефакти із фондів музею.

У 2022-2024 роках спільно із громадською спілкою «Центр цифрової історії» працівники РОКМ реалізують низку подій у напрямі діджиталізації музейної спадщини та цифрових проєктів: створення квест-гідів з доповненою реальністю, майстерки для дітей та підлітків, зустрічі з експертами, низка онлайн-подій. До діяльності Центру долучився Державний архів Рівненської області, а також музеї з 22 міст усієї України [53].

Певним «проривом» у діджиталізації та водночас проєктної діяльності державних культурних інституцій міста стала участь та перемога Управління культури Рівного у Міжнародній програмі Європейського Союзу: місто на умовах співфінансування отримало грант на суму близько півмільйона євро на реалізацію проєкту «Таємничі підземелля Рівного». З метою вивчення та збереження історичної та культурної спадщини, на місці археологічної знахідки – підземної частини Палацику «На гірці» князів Любомирських (колишніх власників міста) у парку імені Тараса Шевченка було споруджено сучасний туристично-атракційний об'єкт.

У результаті втіленого у 2019 році проєкту мешканці та гості Рівного мають можливість ознайомитися з археологічною пам'яткою, долучитися до квест-гри з мультимедійним інтерактивним оснащенням та елементами доповненої реальності [44]. Цей сучасний технічно оснащений об'єкт з навчально-розважальним змістом, а не традиційним музейним форматом, при цьому інклюзивно облаштований має потужний туристичний потенціал. Крім того, він є важливим з точки зору консервації та захисту виявлених

залишків архітектурних споруд від руйнування, а також вивчення історичної спадщини міста.

Важливим для формування культурного середовища міста є державні освітні інституції м.Рівне, що мають на меті виховання та підготовку підростаючого покоління (художня та музичні школи). Педагоги та вихованці шкіл беруть активну участь у культурному житті міста – ними організуються виставки творчих робіт, виступи та різноманітні програми у концертних залах міста та на відкритих майданчиках – у Парку імені Тараса Шевченка, на Лебединці. Їхня творча діяльність безперечно впливає на формування культурного простору міста.

Згадуючи Лебединку (офіційна назва Парк молоді), варто вказати, що це – цікава локація в центрі міста, одне із улюблених місць відпочинку рівнян. Це – чудовий майданчик, де останніми роками проводяться вистави під відкритим небом, концерти, інші арт-заходи і, звичайно, відоме етнографічне свято «Музейні гостини», яке організовує РОКМ. Важливо, що цей креативний публічний простір став сучасним та цікавим в результаті зреалізованого проєкту «Вулична Майстерня Міста Рівне», ініційованого Управлінням містобудування та архітектури виконавчого комітету Рівненської міської ради та підтриманого фінансово Українським культурним фондом. У 2020 році проєкт переміг у номінації «Культурні та креативні індустрії» і відтоді це місце стало «простором для обміну досвідом, народження нових ідей та презентації проєктів, щоб змінювати місто та її громаду» [48]. Переосмислена Лебединка стала місцем урбаністичних лекторіїв, воркшопів, першої у місті вуличної інтерактивної виставки про Рівне, там було створено ландшафтний 3D-мапінг.

Широку палітру різних форм діяльності пропонує Рівненський міський будинок культури (МБК), який має простору оновлену та реконструйовану 2015 року глядацьку залу на 734 місця, де проводяться гастрольні виступи артистів та колективів, концертні програми власних колективів тощо. Певним виставковим магнітом міста є виставкова зала МБК, де вже більше

десяти років активно проводяться виставки робіт місцевих, українських та зарубіжних художників, фотомитців, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Зала стала місцем проведення цікавих щорічних традиційних арт-проектів – «Мистецька хуртовина», «Великодні мотиви» та ін. Крім того, у залі постійно проводяться презентації, семінари, творчі зустрічі та вечори, різні урочистості, акустичні концерти та інші цікаві культурні події. Як і у органній залі, у просторій світлій виставковій залі МБК за окрему плату на фоні арки зі знаменитим туристичним магнітом Рівненщини – Тунелем кохання можна провести урочисту церемонію державної реєстрації шлюбу у скорочені терміни [38].

МБК є потужним центром організації та проведення відпочинку, змістовного дозвілля, естетичного виховання мешканців міста – тут функціонує 21 творчий колектив та 6 студій й клубних об'єднань для усіх вікових груп. Однією із важливих ділянок роботи МБК варто назвати роботу із людьми поважного віку. На жаль, проблема залучення старших людей до корисного та приємного проведення дозвілля, спілкування із однолітками, активної творчої, мистецької діяльності, є чималою проблемою в сучасній Україні. У Будинку культури функціонує клубне об'єднання «Щасливий вік», який відвідують усі бажаючі поважного віку. Також старші люди можуть долучитися до хорового співу у народному аматорському хорі ветеранів війни та праці «Патріот». Вважаємо, що така діяльність є вкрай важливою, адже повага до старшого покоління є однією з базових цінностей людини.

Не менш активною є робота Міського Палацу культури (МПК), який має більше, ніж 45-річну історію. На базі МПК, який має якісну базу для проведення культурно-освітньої діяльності – актову залу, аудиторії для занять та інші площі, технічне оснащення, функціонує 30 клубних формувань. Тут організуються та проводяться концерти, виставки, різноматичні проєкти, фестивалі та інші цікаві події.

Серед чисельних цікавих сучасних інноваційних форм культурної діяльності, зреалізованих працівниками та колективами МПК, варто назвати

шоу «Аліса», поетично-хореографічну виставу «Лялькар» (мистецьке об'єднання «Едельвейс»), концерти синергії джазової авангардної музики, фольк-, рок-музики, оркестрових, вокальних та естрадно-балетних номерів (симфонічний оркестр «BREVIS»), багаторічний Міжнародний фестиваль зі спортивно-бальних танців «Різдвяний бал», Всеукраїнський фестиваль-конкурс із хореографічного мистецтва «Grand Spring Festival» (Народний аматорський ансамбль бального танцю «Флеш»), незабутні вистави з образами мімів, застигли фігури та театралізовані дійства людей на ходулях (Народний аматорський театр живих скульптур «Галатея»), клінічні комедії, трагікомедії та інші цікаві театральні форми (Народний Молодіжний театр імені Атталії Гаврюшенко) та інші форми та соціокультурні практики [40].

Важливою ініціативою МПК є організація та функціонування комерційного проєкту «МедіаЛаб» - осередку, де за певну плату можна здобути потрібні сьогодні навички створення відеофільмів, якісних фотографій, пройти курси звукорежисерської майстерності, «ІТ діти XXI», майстер-класи сценічного мовлення, керування квадрокоптером та ін.

Ще однією культурною інституцією Рівного є Рівненський зоологічний парк загальнодержавного значення [37]. Звичайно, основними формами роботи зоопарку є ті, які забезпечують організацію екологічної освітньо-виховної роботи, утримання та збереження рідкісних, екзотичних та місцевих видів тваринного світу, вивчення та розробка наукових основ фауни. У цьому ключі зоопарк пропонує відвідувачам цікаві екскурсії, показові годівлі тварин, тематичні свята, дні та заходи. Зоопарк по праву вважають одним із найкращих в Україні, він є однією з візитівок нашого міста.

Долучаються до формування культурної спільноти міста й члени професійних спілок. Зокрема, Рівненська організація спілки письменників України в рамках грантової пропозиції «Літературна та видавнича справа» від УКФ зреалізувала 2019 року освітню програму «Куст». В рамках цієї програми було організовано всеукраїнський арт-семінар, присвячений сучасним літературним процесам в Україні, лекції від відомих письменників

та поетів, зустрічі із авторами драматичних творів, перекладачами, літературними критиками [48].

Варто звернути увагу на необхідності поширення і впровадження вже успішно апробованих соціокультурних практик та моделей діяльності у більш широкому масштабі для розв'язання суспільно значущих проблем. Масштабування ефективних соціокультурних практик, приміром, інклюзивних чи арт-терапевтичних проєктів, які можна адаптувати під різні соціальні групи з відповідними проблемами, заходів для людей літнього віку, екологічних ініціатив та ін. уможливить поширення позитивних соціокультурних ефектів на більшу аудиторію.

Хочеться звернути увагу у нашому дослідженні на окремі сфери культурного життя міста, які, на нашу думку, потребують особливої уваги влади, громади, культурних дієвців та інституцій. Найперше це – туристична галузь, яка є частиною сфери діяльності і обласного, і міського управліннь культури і туризму. Війна та героїчний спротив українців є основою зацікавленості Україною, що може стати причиною майбутнього прогнозованого чималого потоку туристів. До забезпечення усіх умов для якісного туризму Україною загалом та Рівненщиною зокрема потрібно готуватися заздалегідь. Більше того, на думку С.Гемберга – заступника Голови ОДА у 2023 році – нині Україна має безпрецедентну грантову підтримку, у тому числі й у галузі культури та туризму. Важливо, що вже зараз – у часи повномасштабного вторгнення – Рівненщина має позитивну динаміку податкових надходжень у туристичній сфері: майже на 70 % більше, ніж раніше [47]. Тобто, туристична галузь розвивається попри війну і туристи продовжують активно відвідувати більш-менш безпечні регіони країни.

У місті є туристичні магніти, які можна і потрібно розвивати. Кроки, які варто здійснювати у цьому напрямі, звісно, стосуються не лише культурних інституцій, а й влади, бізнесу, громади, приватних меценатів та ін. Серед кроків розвитку туристичної привабливості міста важливими є, на

нашу думку, створення якісної інфраструктури – облаштування зручних під'їздних шляхів, парковок, громадських вбиралень, зон відпочинку тощо. Необхідно зробити туристичні локації та місця естетично привабливими – покращити благоустрій (встановити сучасне освітлення, урни) та озеленення територій (розбити клумби, алеї). Варто створити інформаційне забезпечення об'єктів – скласти цікаві захопливі екскурсійні маршрути, встановити зручні вказівники, інформаційні стенди, QR-коди з цікавим контентом; запровадити сучасні конкурентні анімаційні програми та заходи для туристів. Для цього можна залучити місцевих митців та майстрів, креативних підприємців для виготовлення сувенірної продукції із використанням туристичного бренду міста та місця на основі маркетингових стратегій промоції. Ці та інші кроки допоможуть популяризувати цікаві місця Рівного серед туристів та ефективно використовувати їх туристичний потенціал.

Загалом сучасні форми діяльності державних інституцій є досить різноманітними: створюється онлайн-контент, що робить доступним культурний продукт цих установ в сучасних умовах, проводяться традиційні та інноваційні форми на актуальні суспільні теми, на базі інституцій та поза ними з'являються нові простори для коворкінгу та комунікації, відбувається процес цифровізації та створення електронних баз і архівів задля збереження та поширення культурної спадщини, розвивається інклюзивна та соціальна робота культурних інституцій з вразливими верствами населення, здійснюється міжсекторальне партнерство та спільні соціокультурні проекти із громадським сектором, не державними організаціями, бізнесом, освітніми закладами. Про останнє піде мова у наступному параграфі нашої роботи.

Отже, державні культурні інституції м. Рівне намагаються активно реагувати на виклики часу та відшуковують й впроваджують сучасні актуальні форми діяльності. Серед них – використання нових цифрових технологій – створення онлайн-контенту, діджиталізація та залучення віртуальної, доповненої реальності, 3D-моделювання. Працівники інституцій проваджують інтерактивність та взаємодію із аудиторією шляхом проведення

художньо-прикладних майстер-класів, інтелектуально-пізнавальних та інших ігор, нові підходи до екскурсійної діяльності, пропонуючи мешканцям міста та гостям нестандартні та оригінальні театралізовані та екскурсії, квести. Культурні інституції поки що не надто активно, але все-таки беруть участь у проєктній діяльності, реалізуючи ідеї та використовуючи міждисциплінарність та інтеграцію. І загалом працівники закладів відшукують альтернативні джерела фінансування. Важливим напрямом роботи культурних інституцій міста є інклюзивні заходи. У концертних та виставкових програмах поєднуються ідеї традиційного мистецтва та новітніх технологій. Ці та інші форми діяльності культурних інституцій міста дозволяє їм відповідати запитам часу та бути цікавими й корисними для громади. Важливим аспектом є масштабування ефективних соціокультурних практик та впровадження вже успішно апробованих моделей у культурних інституціях міста.

2.2. Огляд роботи культурних інституцій та ініціатив недержавного сектору

Як вже вказувалося, однією із важливих тенденцій культурних інституцій сучасної України загалом та міста Рівне зокрема є активний розвиток та діяльність недержавних організацій різних форм власності, які діють у сфері культури поза прямим контролем держави. Вони беруть активну участь у культурному житті громади, розширюючи та збагачуючи його. Розглянемо деякі з них.

Широку палітру діяльності пропонує своїм відвідувачам Галерея європейського живопису «Євро-Арт», яка упродовж майже 13-ти років позиціонує себе як активний ініціативний майданчик для творчих людей різних професій – мистецтвознавців, художників, музикантів, літературних діячів, режисерів, культурологів, а також є простором для спілкування та

проведення змістовного культурного та мистецького дозвілля для усіх бажаючих.

У просторі кількох залів галереї постійно відбуваються сучасні та цікаві мистецькі події: арт-флеші, чаювання з митцями, духовні арт-фортеці, художні читання, зустрічі та презентації, наукові заходи, публічні обговорення, що стосуються світового та вітчизняного культурного надбання [7]. Серед важливих подій, що відбувалися у галереї останніми роками, варто назвати виставки робіт іспанського сюрреаліста С. Далі, бельгійського майстра пейзажу та натюрморту Г.Дж. Пауельса, вітчизняних митців – футуриста Д. Бурлюка, львівського модерніста О. Новаківського, одного з основоположників закарпатської школи живопису А. Ерделі, художника широкого діапазону Й. Бокшая та ін. У часи повномасштабного вторгнення галерея експонувала у своїх залах політичні воєнні плакати, присвячені темі війни, створені львівськими викладачами та студентами.

Зали галереї відкриті для місцевих митців – там часто експонуються роботи рівненських художників-початківців та маститих майстрів. Так, вже традиційними стали презентації нових картин відомого рівненського художника Анатолія Іваненка – автора картин-алегорій, наповнених метафізичними образами, простором переплетених часових вимірів із біблійною, космічною, буденною тематикою.

Важливим напрямом діяльності галереї є підтримка художників-любителів – тут упродовж кількох років успішно функціонує Художня студія, а роботи вихованців студії регулярно експонуються у залах галереї. Важливо, що учасниками студії є діти, підлітки, молодь та люди старшого покоління, які мають бажання спробувати свої таланти у царині образотворчого мистецтва.

Окремою новацією у культурному житті міста стали творчі колаборації приватного сектору та державних культурних інституцій міста. Найперше хочеться відмітити активні пошуки нових цікавих рішень торговельно-розважального центру (ТРЦ) «Злата Плаза». У 2017 році територія біля

закладу була реконструйована: з'явилися місця для відпочинку, сучасне озеленення декоративними рослинами, безкоштовний Wi-Fi, відкрита сцена, дитяча ігрова зона, ковзанка та ін. [15].

З 2019 року ТРЦ запровадив так звану КСВ – корпоративну соціальну відповідальність. Це концепція, згідно з якою компанія добровільно враховує інтереси суспільства, вимоги захисту навколишнього середовища і сталого розвитку, тобто бізнес готовий сприяти вирішенню суспільних проблем, які напяму не пов'язані з його комерційними інтересами. КСВ передбачає такі аспекти, як етичне ведення бізнесу, дотримання прав людини, недопущення дискримінації персоналу, відповідальне ставлення до екології та безпечності продукції, розвиток персоналу, надання йому гідних умов праці та оплати.

Серед інших завдань КСВ включає в себе підтримку та спонсорство соціальних, освітніх, екологічних, культурних проєктів. І у перший же рік запровадження КСВ ТРЦ «Злата Плаза» зреалізував 15 різнопланових проєктів, серед яких еко-фест, де збирали гроші на озеленення міста, проводилися тематичні лекції, майстер-класи, гастро-фестивалі та ін. Тоді ж задля створення безбар'єрного простору та доступності людей з інвалідністю було модернізовано спеціальні кімнати, вбиральні, побудовано пандус та ін. [54].

Поступово простір біля ТРЦ місце став одним із улюблених місць проведення дозвілля молоддю і не тільки – там відбуваються різноманітні масові івенти, концерти, новорічні свята, ярмарки тощо. Після повномасштабного вторгнення 2022 року саме площа біля ТРЦ стала одним із небагатьох місць у місті, де споруджують новорічну ялинку.

Яскравим прикладом активного втілення КСВ останніми роками можна вважати унікальний проєкт-колаборацію, зреалізовану спільно з Рівненським обласним краєзнавчим музеєм «Рідне.Рівне Рідна.Країна». Проєкт був присвячений Дню Незалежності України та Дню міста і тривав упродовж серпня-вересня 2022 року. У приміщенні ТРЦ відвідувачам було представлено десять інсталяцій, які були створені з артефактів музейних

колекцій РОКМ. Важливо, що більшість цих музейних предметів експонувалися вперше. Виставкові інсталяції представляли собою елементи історії Рівного та незалежної України. Цікавим експонатом став перший прапор незалежної України, встановлений у квітні 1990 року у місті [22].

Ще одним цікавим проектом ТРЦ стала співпраця із відомим рівненським художником-муралістом Костянтином Качановським, в результаті якої на стінах ТРЦ з'явився мурал «Сміливий народ сміливої країни». Серед інших ініціатив закладу – лекції, благодійні ярмарки, волонтерські акції, постійне проведення фотовиставок та ін. [15]. Нині, у часи повномасштабної війни, через неможливість довгострокового планування та з міркувань безпеки ТРЦ не проводить масових заходів, однак у вихідні дні «Злата Плаза» виступає співорганізатором культурних, музичних, хореографічних, гастрономічних та інших подій.

Подібну практику співпраці бізнесу та культурних інституцій міста впроваджує торгово-розважальний центр «Екватор», який на своїх площах реалізовує різноманітні культурні проекти: танцювальні батли, вокальні конкурси, тематичні акції, концерти, вистави, виставки, майстер-класи, тренінги, лекції.

У жовтні 2023 року спільно із Рівненським обласним краєзнавчим музеєм у ТРЦ було проведене Свято національного костюму «Файні традиції». Музей запропонував відвідувачам центру експозицію традиційного українського вбрання XIX – XX століть. Крім того, на святі відбулися популярні лекції на теми впливу культури на традиційний одяг та заборони українського вбрання, виступили гурти сучасної української музики, етно-гурти та колективи традиційного поліського співу, центром вуличної культури було проведено флешмоб вишиванок. Відвідувачі також мали змогу взяти участь у майстер-класах із одягання традиційного поліського строю від відомих рівненських збирачів та популяризаторів фольклору, а галерея Євро Арт запропонувала виставку тематичних картин. Завершенням свята стали цікаві майстер-класи із виготовлення традиційних

солодких страв, ляльки-мотанки, домашніх оберегів та ярмарок від українських майстрів [11].

Ще одним прикладом колаборації бізнесу та представників культури стали мистецькі події, ініційовані та підтримані магазином техніки КТС. Так, у кав'ярні «17a_juice_bar», що функціонує у просторі магазину, проводяться виставки робіт місцевих митців: у вересні 2022 року – у перший рік повномасштабного вторгнення було презентовано виставку автопортретів з негативними емоціями Мирослави Лук'янчук, у січні 2024 року відбулося відкриття персональної виставки робіт ню арт на чорній основі Наталії Бабич «Колір ночі» [57].

Чимало мистецьких подій та культурних заходів у партнерстві із митцями та культурними діячами проводить Книгарня Є. Серед таких подій – презентації книг, зустрічі з літературними критиками, письменниками та поетами, дискусії, лекції, майстер-класи, заходи для дітей – суботні та недільні читання та інші сучасні форми [18].

Колаборація бізнесу та культурних інституцій й митців є важливою з багатьох причин: для культурних інституцій – це може бути додатковим джерелом фінансування у вигляді спонсорства, меценатства, ресурсної підтримки від бізнесу, що дає змогу реалізовувати нові мистецькі проекти. Для митців – це гарна можливість презентувати своє мистецтво широкій аудиторії. З боку бізнесу – це можливість покращити свій імідж, просувати свій бренд серед широких верств населення, бути соціально відповідальним. Цінним є такий досвід і для мешканців Рівного – зростає доступність культурних послуг і заходів, розвивається культурна інфраструктура міста, підвищується суспільна свідомість. Така взаємодія сприяє розвитку меценатства, волонтерства, корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, тому партнерство бізнесу та культури – це симбіоз, вигідний усім сторонам і суспільству в цілому.

Окремий потужний пласт культурного життя Рівного становить нині робота громадських організацій, а також їхня співпраця із культурними

інституціями комунальної власності. Яскравим успішним прикладом такої співпраці є проєкти ГО «Агенція сталого розвитку міста». Упродовж останніх років члени організації ініціювали та зреалізували різні за напрямками проєкти: просували «зелені» ініціативи, пропагуючи впровадження енергоефективних технологій, проводили освітні та навчальні активності для розбудови громадянського суспільства, пропагуючи ідеї соціальної згуртованості та інклюзивності тощо.

Окремим напрямом роботи ГО «Агенція сталого розвитку міста» є культурні та мистецькі ініціативи, однією з яких варто назвати Міжнародний проєкт «Культурна спадщина кухні – просування кулінарних традицій через професіоналізацію гастрономічної пропозиції Любліна і Рівного», що тривав упродовж 2020-2021 років. В рамках цієї ініціативи з метою збереження та популяризації традиційної кулінарної спадщини Рівненщини був представлений проєкт «Кулінарна спадщина Рівненщини: МАЦІК». Для його реалізації ГО вивчала регіональні страви Рівненського краю – у експедиціях поліськими селами був зібраний важливий фольклорний матеріал щодо кухні мешканців Полісся та Волині, була налагоджена співпраця з місцевими рестораціями.

У результаті реалізації проєкту був створений кулінарний каталог «Смакуй Рівненське: автентичні страви та напої», видрукований трьома мовами та запропонований окремо у онлайн-форматі. Розуміючи важливість інклюзивного підходу, книга була також видана й шрифтом Брайля для людей з порушенням зору. Крім того, був створений проморолик «МАЦІК» із субтитрами трьома мовами для популяризації автентичної регіональної страви. Фіналом проєкту навесні 2021 року став фестиваль автентичної кухні «МАЦІК», де були представлені регіональні страви Рівненщини та Польщі. Варто вказати, що проєкт було зреалізовано у співпраці із Управлінням з питань стратегічного розвитку та інвестицій виконавчого комітету Рівненської міської ради та за фінансової підтримки європейських партнерів [1].

Цінним для культурного життя міста став проєкт ГО «Агенція сталого розвитку міста», втілений у співпраці із Управлінням культури і туризму виконавчого комітету Рівненської міської ради та культурними стейкхолдерами міста. Упродовж кількох останніх років було проведено низку робочих зустрічей, тренінгів, мозкових штурмів, ознайомчих поїздок для вивчення досвіду зміни культурного середовища інших міст України – Івано-Франківська, Вінниці, Луцька та сусідньої Польщі (м.Люблін) в контексті розвитку сектору культури. До робочих зустрічей та тренінгів долучалися польські експерти Кшиштоф Лонтка – досвідчений управлінець міжнародних проєктів, вітчизняні культурні дієвці Володимир Воробей – фасилітатор стратегічних сесій бізнесу, координатор операціоналізації стратегій, Ігор Чава – керівник відділу координації розвитку туристичної інфраструктури в регіонах Державного агентства розвитку туризму України та ін.

Результатом роботи експертів та стейкхолдерів культури стали напрацьовані вектори розвитку сфери культури міста Рівне на наступні 10 років, викладені у відповідній секторальній Стратегії. Вона може виконувати функції певного набору ідей можливих проєктів та ініціатив для громади та представників культурних менеджерів Рівного, вказувати напрями діяльності зацікавлених сторін, органів місцевої влади тощо.

Дана ініціатива є вкрай важливою у контексті тенденцій культурних інституцій міста Рівне, адже вона дозволила окреслити візійні напрями, стратегічні цілі та завдання, зафіксувати бажані зміни та можливі майбутні проєкти у секторі культури міста, а також індикатори досягнення поставлених цілей – забезпечення оптимально ефективних та сприятливих умов для духовного, естетичного, соціального розвитку кожної людини та громади Рівного загалом.

Ще одним цінним набутком зреалізованого проєкту стало об'єднання представників культурного середовища міста – близько 70 локальних творців культури долучилися до участі у ініціативі. Серед них – культурні

менеджери, митці, освітяни, представники креативного бізнесу, громадські активісти, журналісти, представники молодіжних ініціатив, державні службовці сфери культури. Синергія та бажання змінювати культурний простір міста, розвивати його, взаємодіючи між собою стали однією із найважливіших цінностей проєкту.

В рамках розробки Стратегії, здійснивши аналіз та дослідження ресурсів культурно-мистецького середовища Рівного, поточного стану та місцевих політик, а також програми сфери культури міста, було проведено їхню порівняльну діагностику та картографування, здійснено SWOT-аналіз сфери культури та креативних індустрій міста. Серед візійних та стратегічних напрямів розвитку культури Рівного до 2030-х років, за кожним з яких стоять чіткі цілі, стратегічні завдання, індикатори, можливі ініціативи та проєкти, було виокремлено:

- живу мультиетнічну спадщину Полісся та Волині;
- проактивний культурний патріотизм серед мешканців міста;
- необхідність створення цілодобових культурних гачків для рівнян та гостей міста;
- тривимірне переосмислення існуючих локацій та створення Мультикультурного об'єднаного хабу (МОХ);
- динамічну спроможність культурного середовища у Рівному.

Важливо, що ГО в рамках вказаного проєкту як гуманітарну допомогу передала частину коштів для Рівненського зоопарку – на утримання тварин, які переїхали до звіринця з початку повномасштабного вторгнення. Важливим є те, що проєкт був зреалізований у максимально повному обсязі не зважаючи на складні умови війни, в яких нині перебуває країна. Тим цінніший був досвід підтримки сектору культури у воєнних реаліях, пошуку нових сенсів в нових складних умовах. Повний текст та презентація Стратегії доступні на сайті ГО «Агенція сталого розвитку міста» та Управління культури і туризму Рівного [1; 49].

Успішним проєктом і важливою культурною локацією міста є парк історичної реконструкції Оствиця, де за допомогою експериментальної археології відтворюється атмосфера Київської Русі. На території парку – колишнього Басівкутського городища, що є пам'яткою археології державного значення, здійснюється реконструкція прадавніх човнів, будівель, споруд, відтворюється побут та життя людей того періоду. Серед інших напрямів діяльності Оствиці – вивчення та популяризація старовинних промислів та ремесел, організація та проведення різноманітних заходів освітнього та історико-культурного спрямування. А це – турніри зі стрільби з луку, концерти, співанки, фольклорні свята, семінари, майстер-класи, мандрівки на середньовічних човнах та ін., при цьому формат активностей постійно розширюється.

Однією із улюблених форм діяльності на Оствиці є історико-культурні фестивалі, які проводяться ГО з 2018 року. Це грандіозний фестиваль «Погорина. Урочище Чадорож» (2018, 2019, 2020 рр.), де поєднувався історичний, пізнавальний, культурний та активний відпочинок, фестиваль «Погоринські міста. Гоща» (2019 р.) за участі історичних реконструкторів з усієї України, Фестиваль прадавніх човнів» (2020, 2021 рр.). Серед інших важливих та цікавих подій – Дитячий археологічний табір (2021 р.), Літній табір «Школа прадавніх ремесел» (2023 р.), Міжнародний науково-практичний семінар «Стародавнє судноплавство та суднобудування» (2023 р.), що відбувся за організаційної підтримки Інституту археології НАН України, Державного історико-культурного заповідника м. Острог та за сприяння Управління культури і туризму Рівненської ОДА, що свідчить про тісну співпрацю органів місцевого самоврядування у сфері культури та туризму і громадського сектору міста [26].

Деякі з вказаних фестивалів були проведені за підтримки Українського культурного фонду, який також профінансував й інші проєкти громадської організації, зокрема й ініціативу «Міста Погориння» – «Туристичні маршрути давніми городищами Рівненщини» (2021 р.). Цей проєкт мав на

меті популяризувати історико-культурну спадщину за допомогою багатофункціональних туристичних маршрутів древніми городищами Рівненщини – пам'ятками археології. Ініціатори проєкту розробили та промаркували 5 таких маршрутів городищами області, які мають майже тисячолітню історію, розробили зручний сайт та мобільний додаток, видрукували туристичні путівники. Проєкт мав на меті також започаткувати створення туристичного кластера «Міста Погориння» на Рівненщині, частинами якого стало кілька громад області [48].

Продовжуючи тему підтримки УКФ, варто вказати й на інші ініціативи громадського сектору Рівного, які брали участь у конкурсних програмах фонду та, виборовши перемогу, отримали державне фінансування. Серед таких проєктів – «День традиційного костюма» (ГО «Центр дослідження та відродження Волині», 2018 р.), «Перший в Україні «літаючий» digital-мурал» та «Перше Digital-сузір'я муралів на карті України» (ГО «Платформа взаємодій «Простір», 2018, 2019 рр.), «Формування нової моделі культурного простору» (ГО «Регіональний центр розвитку «Тріада», 2019 р.), «Віртуальний музей німців Волині» (ГО «Товариство німців Волині, 2020 р.), культурно-екологічна ініціатива «Місто шумить інакше» (ГО «Агенція сталого розвитку міста», 2021 р.) та інші.

Вважаємо за важливе окремо висвітлити кілька потужних проєктів, підтриманих УКФ, які сколихнули культурну спільноту міста. Найперше це – Рівненський Міжнародний кінофестиваль «Місто мрії», ініційований та реалізований ГО «Рівненська Обласна Організація» у 2018 році. Кінорежисери, менеджери телекомпаній, літератори та інші зацікавлені сторони мали можливість дискутувати, обмінюватися досвідом у царині літературного та аудіовізуального контенту. У фестивалі, що тривав упродовж 5-ти днів, взяли участь кінофахівці з різних регіонів. У конкурсній програмі, на майстер-класах та панельних дискусіях, під час круглих столів від провідних кіномитців було налагоджено культурний діалог, що сприяв креативному розвитку Рівного та інших малих міст України [48].

Ще однією важливою та цікавою подією для культурного простору міста стала джазова школа в рамках фестивалю ART JAZZ School 2019 р., також підтримана УКФ. Варто вказати, що організатором школи стала ГО «Джазовий клуб «Джем», що має свою кількарічну історію та досвід проведення відомого на всю Україну джазового фестивалю «Art Jazz Cooperation». У ART JAZZ School студенти ЗВО музичного спрямування Рівного, Луцька та Львова мали можливість пройти освітню програму, вибудовану на кращих зразках джазових європейських музичних шкіл: відомі джазові викладачі з України та Польщі навчали наших студентів імпровізації, ансамблевому джазовому виконанню. Важливо, що проєкт є сталим – він мав своє продовження і у наступні роки, пропонуючи вже й у часи повномасштабного вторгнення подібні світні активності усім охочим [55].

Недержавні організації втілили чимало важливих інклюзивних культурних ініціатив завдяки фінансовій підтримці Українського культурного фонду. Серед них проєкти «Торкнутися слова. Це можливо» (2020 р.), «Культурні продукти Рівненщини без обмежень» (2020 р.), «Маленький круасан у великому світі» (2021 р.), «Інклюзивна виставка архітектурної спадщини Волині» (2021 р.).

До формування культурного простору Рівного долучається й малий приватний бізнес. Крафтові крамнички та кав'ярні є доволі розповсюдженим досвідом у Європі та прикладом креативних індустрій. Вони підтримують місцевих майстрів – тут продаються різноманітні товари, зроблені місцевими дизайнерами – часто унікальні, авторські предмети ручної роботи. Крім того, такі крамнички створюють атмосферу міста, стаючи креативним туристичним магнітом для містян та туристів. Тому крафтові крамнички часто відіграють важливу роль у підтримці місцевої економіки, розвитку креативного сектору, культури та збереженні традицій.

Усі вказані параметри можна примінити й до Крамнички сувенірів «Творча оселя. Рівне», створеної подружжям Лілії та Олексія Огня – відомого у Рівному митця: художника, дизайнера. Важливо, що О.Огонь

свого часу розробив свій власний легко впізнаваний стиль, у якому витворив карту міста, розмальовки про Рівне, листівки, широкий спектр оригінальної сувенірної продукції, що представляє наше місто. А ще у магазині авторських еко-сувенірів є власна кондитерська та дегустаційний зал – creativ home, де часто зустрічаються митці та культурні діячі для обговорення ідей та їх майбутньої реалізації [45].

У місті працюють й інші заклади харчування – кафе та кав'ярні, які долучаються до проведення цікавих форм дозвілля, особливо відвідуваних молоддю міста. Так, у Барі «Арка» відбуваються акустичні концерти сучасної альтернативної музики, творчі вечори, різні ігрові програми, квартирники, стендапи, вечорниці та інші оригінальні молодіжні формати [3].

У місті активно функціонують подієві майданчики, креативні простори для коворкінгу, комунікації та проведення різних культурних подій. Найперше – це простір, створений ГО «Платформа взаємодій «Простір». Упродовж останніх років у «Просторі», що відкрили на базі Національного університету водного господарства та природокористування було зреалізовано чотири фестивалі креативних індустрій. Так, у 2017 році було проведено Форум культурних ініціатив 2.0 «Креативна економіка», в рамках якого відбулися презентації успішних інноваційних рівненських брендів, зустрічі з фахівцями креативної економіки, координаторами експертних груп розвитку культурних та творчих індустрій Європейської комісії та інші події.

Вже наступного, 2018 року, на базі «Простору» було зреалізовано Тиждень креативного підприємництва, де на Форумі ключовими темами стали проблеми мейкерства, освіти та масштабування. Представники креативного підприємництва Рівного обмінювалися досвідом, надихалися успішними вітчизняними та зарубіжними кейсами. Певним підсумком Тижня креативного підприємництва став каталог брендів креативних індустрій Рівного, де у одному виданні було зібрано перелік кращих креативних брендів Рівного та області. До слова, реалізація цієї ініціативи відбулася у співпраці із державними інституціями – каталог був створений в рамках

проєкту «Територія креативних індустрій» за сприяння Департаменту економічного розвитку і торгівлі Рівненської обласної державної адміністрації [56].

На Форумі креативних індустрій, що відбувся у «Просторі» у вересні 2019 року упродовж двох днів проходили лекції від відомих вітчизняних фахівців креативної економіки, бізнес-консультації, арт-нетворкінг, воркшопи із дизайну, важливих тем просування креативних товарів – сторітелінгу, відео- та фотозйомок, стопмоушену та ін. Було втілено ініціативу «Думай руками» про сучасні тенденції сфери – рівненські стартапи, експо-плейс вільний екран за участі локальних мейкерів [28].

Наймасштабнішим за числом учасників, запрошених експертів та гостей став House of Europe festival, що відбувся у «Просторі» у вересні 2020 року. Фестиваль креативності та підприємництва, що проходив упродовж кількох днів у змішаному форматі, зібрав більше 500 учасників онлайн, більше 100 учасників офлайн, більше 10 спікерів з України та світу. Своїм досвідом ділилися та надихали присутніх успішні креативні бізнесмени та стартап-підприємці, відбувалися особисті консультації з експертами, нетворкінг, кінопокази, концерти та вечірки.

Окрім згаданих фестивалів креативності «Простір» долучився та зреалізував десятки інших цікавих різнопланових проєктів сфери культури, освіти, урбаністики, підприємництва, спорту. Серед найвідоміших: Нове лого Рівного (айдентика) (2015 р.), Освітня ініціатива з навчання проєктному менеджменту «Co-Lab» (2017 р.), «ZELENKA. Реконструкція» (2016-2018 рр.), розмовні клуби з польської та англійської мов (2017, 2018 рр.), Школа волонтерства (2018 р.), Жіночий клуб лідерства (2018 р.), Скетчінг-марафон (2020 р.), Перша мистецька резиденція у Рівному «Contemporary Art Rivne» (2021 р.), Мандрівний Міжнародний фестиваль документального кіно про права людини (2021 р.) та багато інших [28].

Загальнодоступним простором для генерації та обговорення ідей, корисних для міста, у тому числі й для розвитку його культурного простору,

є Майстерня міста. Тут відбуваються зустрічі стейкхолдерів культури Рівного, вуличні лекторії, презентації, публічні консультації, обговорення нагальних питань, приміром, проблеми перспективи промоції міста, облаштування урбан-просторів та цікавих локацій у Рівному, створення зелених коридорів, діджиталізація міста, проведення культурних та мистецьких подій, що відбуваються у місті тощо [19].

У часи повсюдного панування комп'ютерних технологій, інтернет-комунікацій та соціальних мереж останні мають значний вплив на сферу культури. Інтернет дозволяє швидко поширювати різноманітний культурний контент – музику, фільми, літературу тощо, що робить їх доступнішими для широкої аудиторії. В мережі утворюються різноманітні спільноти за інтересами, які часто переростають в окремі субкультури. З'являються нові форми культурної творчості та самовираження, адже Інтернет стимулює розвиток таких явищ як інтернет-меми, блоги, відеоблоги, які є проявом креативності користувачів. Водночас відбувається процес зміни способу споживання культурного контенту, зокрема люди взаємодіють з культурою по-новому: переглядають онлайн-трансляції концертів, «споживають» культурний продукт у вигляді коротких постів в соцмережах тощо.

У цьому контексті цікавим є досвід використання онлайн-майданчиків для комунікації стейкхолдерів культури міста. Одним з таких є багатоплатформовий месенджер Telegram, у якому активні рівненські діячі сектору культури та небайдужі активні рівнини створюють чати, що висвітлюють культурне життя міста. Серед таких цікавих чатів варто назвати «Куди піти? Афіша. Район», «Світська кицька». На сьогоднішній день вони поки що не мають багатотисячної спільноти підписників, однак є цікавим джерелом акумулювання та фіксації культурних подій, що відбуваються у місті.

Подібну мету – висвітлення культурних та арт-подій у Рівному, популяризацію локального мистецтва та доробку художників Рівненщини – ставив перед собою перший арт-блог художників та митців Рівненщини

«Рівне АРТистичне», який був створений на початку 2013 року з ініціативи ГО «Колоарт». До організації увійшли відомі у місті художники, майстри образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, які об'єдналися задля розвитку усіх видів вітчизняного мистецтва, підтримки та популяризації творчих людей, створення умов для творчого, інтелектуального, духовного розвитку, навчання дітей, підлітків та повнолітніх громадян різних видів мистецтва, здійснення колективної та індивідуальної творчої діяльності та ін. [29].

Наше дослідження не претендує на повний та остаточний огляд форм діяльності культурних інституцій та ініціатив недержавного сектору міста Рівне, до того ж напрями їх роботи постійно змінюються та розширюються: окремі проєкти завершуються, з'являються нові ініціативи (як, приміром, приватний інтерактивний, мультимедійний, з використанням 3D-технологій Музей пива та хмелярства історичної Волині, який планує відкрити у місті найближчим часом відомий рівненський підприємець Маріян Гога).

Отже, інституції культури та окремі ініціативи міста Рівне недержавного сектору – приватні галереї, комерційні заклади, малий бізнес, громадські організації та ін. – доповнюють та розширюють державний сектор культури. Вони задовольняють культурні потреби тих верств населення і напрямів діяльності, які не достатньо охоплені державними закладами. Водночас вони скеровують розвиток культурних послуг та посилюють конкуренцію у сфері послуг, стимулюють якісне обслуговування різних прошарків населення. Творчі колаборації соціально свідомого бізнесу та комунальних державних інституцій діють можливість експериментувати та забезпечують більшу свободу творчості та альтернативних поглядів на культурні процеси. Цінним є залучення додаткових не державних ресурсів та інвестицій у галузь культури від меценатів, спонсорів, благодійників, а також реалізація проєктів у сфері культури силами громадських організацій. І у кінцевому результаті – активна діяльність культурних інституцій недержавного сектору сприяє збереженню культурної спадщини,

популяризації надбань світової та вітчизняної культури серед населення, поширенню вітчизняної культури та мистецтва.

ВИСНОВКИ

Отже, упродовж останніх 30-ти років відбувається трансформація сектору вітчизняної культури: на законодавчому, фінансовому, інституційному рівні реформується культурна політика країни. Основними характерними рисами цієї трансформації можна назвати децентралізацію як процес передачі повноважень та фінансових ресурсів від державних органів влади до регіональних та місцевих. Відбувається переосмислення інфраструктури культурно-дозвілєвої сфери та управління нею, поява та активне влиття у сферу культури приватних та громадських культурних ініціатив, розвиток проєктної діяльності, прагнення розробки та впровадження стандартів забезпечення українців культурними послугами, ініціатива створення Центрів культурних послуг. Зміни торкнулися і питання фінансування культурних інституцій та їх діяльності, сфера набуває рис комерціалізації, у культурне життя залучаються ринкові механізми. Як результат – відбувається пошук альтернативних джерел фінансування: спонсорство, меценатство, впроваджуються платні культурні послуги, у сектор культури входять інновації – фандрейзинг, грантрайтинг, краудфандинг та інші. Важливим джерелом державного фінансування конкурентних проєктів, запропонованих культурними інституціями, стає Український культурний фонд. З початком повномасштабного вторгнення культурний сектор України прагне гідно відповідати викликам функціонування у часи війни та адаптуватися до запитів сучасних реалій.

Сучасні культурні інституції м. Рівне можна умовно поділити на державні та недержавні із відповідним управлінням ними. Державні інституції культури у м. Рівне як обласному центрі представлені закладами, підпорядкованими Управлінню культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації та Управлінню культури і туризму Виконавчого комітету Рівненської міської ради. Це – театри, музеї, заклади клубного типу, бібліотеки, художня та музичні школи, палац та будинок культури, палац

дітей та молоді та інші комунальні заклади культури. Недержавний сектор представлений низкою різнопланових та багатоформатних культурних інституцій – галерей, музеїв, кінозалів, креативних просторів, хабів, майстерень та ін., діяльністю громадських інституцій. Приватні культурні інституції та приклади партнерства орієнтовані на актуальні суспільні запити та найсучасніші мистецькі тенденції – мобільні, гнучкі, адаптивні до суспільних викликів. Вони активно впроваджують кооперацію та міжсекторальну співпрацю, відкриті до міжнародного культурного обміну та інтеграції. Тому це – доволі динамічний та перспективний сегмент, що істотно доповнює державний сектор у сфері культури країни.

Державні культурні інституції м. Рівне намагаються активно реагувати на виклики часу та відшукують та впроваджують сучасні актуальні форми діяльності. Серед них – використання нових цифрових технологій – створення онлайн-контенту, діджиталізація та залучення віртуальної, доповненої реальності, 3D-моделювання. Працівники інституцій проваджують інтерактивність та взаємодію із аудиторією шляхом проведення художньо-прикладних майстер-класів, інтелектуально-пізнавальних та інших ігор, нові підходи до екскурсійної діяльності, пропонуючи мешканцям міста та гостям нестандартні та оригінальні театралізовані та екскурсії, квести. Культурні інституції поки що не надто активно, але все-таки беруть участь у проєктній діяльності, реалізуючи ідеї та використовуючи міждисциплінарність та інтеграцію. І загалом працівники закладів відшукують альтернативні джерела фінансування. Важливим напрямом роботи культурних інституцій міста є інклюзивні заходи. У концертних та виставкових програмах поєднуються ідеї традиційного мистецтва та новітніх технологій. Ці та інші форми діяльності культурних інституцій міста дозволяє їм відповідати запитам часу та бути цікавими й корисними для громади. Важливим аспектом є масштабування ефективних соціокультурних практик та впровадження вже успішно апробованих моделей у культурних інституціях міста.

Інституції культури та окремі ініціативи міста Рівне недержавного сектору – приватні галереї, комерційні заклади, малий бізнес, громадські організації та ін. – доповнюють та розширюють державний сектор культури. Вони задовольняють культурні потреби тих верств населення і напрямів діяльності, які не достатньо охоплені державними закладами. Водночас вони скеровують розвиток культурних послуг та посилюють конкуренцію у сфері послуг, стимулюють якісне обслуговування різних прошарків населення. Творчі колаборації соціально свідомого бізнесу та комунальних державних інституцій діють можливість експериментувати та забезпечують більшу свободу творчості та альтернативних поглядів на культурні процеси. Цінним є залучення додаткових не державних ресурсів та інвестицій у галузь культури від меценатів, спонсорів, благодійників, а також реалізація проєктів у сфері культури силами громадських організацій. І у кінцевому результаті – діяльність культурних інституцій недержавного сектору сприяє збереженню культурної спадщини, популяризації надбань світової та вітчизняної культури серед населення, поширенню вітчизняної культури та мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агенція сталого розвитку міста. URL: <https://citydev.com.ua/>
2. Аптека-музей. URL: <https://rivnepharmaciiia.com.ua/apteka-muzej/>
3. Арка. https://www.instagram.com/at_the_arka/
4. Арт-галерея ковальства. URL: https://rivne-art.com/about_us.html
5. Берковський В. Як війна вплинула на культурне дозвілля молодих українців. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/03/15/253324/>
6. Бовсунівська І.В., Бутник О.О. Децентралізація в сфері культури: досвід ефективної реформи європейських країн для України / Інвестиції: практика та досвід, 2018 № 24. С. 79 – 83.
7. Галерея європейського живопису «Євро-Арт». URL: <http://euroart-gallery.rv.ua/>
8. Гриценко О. Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування: монографія. Київ, 2019.
9. Данильчук Г. Надія Косміаді. Моє Рівне. URL: <https://retrorivne.com.ua/nadija-kosmiadi-moie-rivne/>
10. Децентралізація в культурі: створення Центрів культурних послуг. Київ, 2021. URL: <https://cnt.sumy.ua/wp-content/uploads/stvorennia-tsentriv-kulturnykh-posluh.pdf>
11. Екватор. Торгово-розважальний центр. URL: <https://ekvator.ua/rivne/>
12. Забезпечення діяльності культурних інституцій в умовах децентралізації. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/zabezpechennya-diyalnosti-kulturnykh-instituciy-v-umovah-decentralizaciyi>
13. Закон України «Про культуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
14. Здіорук С.І., Литвиненко О.М., Розумна О.П. Культурна політика України: національна модель у європейському контексті: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2012.

15. Злата Плаза. Торгово-розважальний центр. URL: <https://zlata-plaza.com.ua/news/dobri-spravi-zlati-u-2022-roci>
16. Зоологічний музей. URL: <https://www.megu.edu.ua/uk/zoologichnyj-muzej>
17. Кінопалац «Україна». URL: <https://kino.rv.ua/ua/hall>
18. Книгарня Є. URL: <https://book-ye.com.ua/calendar/rivne/>
19. Майстерня міста Рівне. URL: <https://www.facebook.com/maisterniamistarivne/>
20. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mcip.gov.ua>
21. Міністерство науки і освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
22. Музей у ТРЦ: Злата Плаза та Рівненський обласний музей об'єдналися в унікальний проєкт. URL: <https://www.ucsc.org.ua/muzej-u-trcz-zlata-plaza-ta-rivnenskyj-oblasnyj-muzej-obyednalysya-v-unikalnyj-pro%D1%8Dkt/>
23. Музей фотографії. <https://www.facebook.com/museumofphotoart/>
24. На Рівненщині працює «Простір інтеграції». Про напрямки діяльності розповіли на брифінгу в ОДА. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/narivnenshchyni-pratsiuie-prostir-intehratsii-pro-napriamky-diialnosti-rozpovily-nabryfinhu-v-oda>
25. Палац культури та спорту «Хімік». URL: <https://himik.rv.ua/>
26. Парк історичної реконструкції «Оствиця». URL: <https://ostvytsya.com.ua/>
27. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Культура та інформаційна політика». Київ, 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/culture-and-information-policy.pdf>
28. Простір. URL: <https://www.prostir.rivne.ua/project/open-office-4>
29. Рівне АРТистичне. URL: <https://rivneart.org.ua/page/25>
30. Рівненська обласна бібліотека для дітей. URL: <https://rdobd.com.ua/>
31. Рівненська обласна бібліотека для молоді. URL: <https://ulibrv.com.ua/>
32. Рівненська обласна організація Національної спілки художників України. URL: <https://www.facebook.com/p/%D0%A0%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B5%>

[D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-
%D0%9E%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B0-
%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%
D1%86%D1%96%D1%8F-
%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB
%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97-
%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%BA%D0%B8-
%D0%A5%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%BA
%D1%96%D0%B2-
%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-
100064728456784/?paipv=0&eav=Afa9FXFHFBW0InQNri6JduzTQpwaH8TMc
R3Ph56kmNbtej44iLRVo1y2Y8LMai6aGOc& rdr](#)

33. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <http://libr.rv.ua/>
34. Рівненська обласна філармонія. URL: <https://organ.rv.ua/>
35. Рівненський академічний обласний театр ляльок. URL: <https://teatr.rv.ua/>
36. Рівненський академічний обласний український музично-драматичний театр. URL: <http://dramteatr.com.ua/>
37. Рівненський зоопарк. URL: <https://zoopark.rv.ua/index.php/ua/>
38. Рівненський міський будинок культури. URL: <https://mbk.rv.ua/>
39. Рівненський міський палац дітей та молоді. URL: <https://new.pdm.org.ua/>
40. Рівненський міський палац культури. URL: <https://mpkrivne.com.ua/>
41. Рівненський обласний краєзнавчий музей. URL: <http://museum.rv.gov.ua/>
42. Рівненський обласний центр народної творчості. URL: <https://rocnt.com.ua/>
43. Смагіна А. Побачити виставу на слух: як український проєкт робить театр інклюзивним. URL: <https://rubryka.com/article/audioopys-teatralnyh-vystav/>
44. Таємничі підземелля у Рівному перетворюються на туристичну атракцію. URL: <https://euprostitir.org.ua/stories/134623>
45. Творча оселя. Рівне. URL: <https://tvorchaoselia.business.site/>
46. Театр «Сонях». URL: https://www.facebook.com/teatrs.com.ua/?locale=uk_UA

47. Туризм та війна: якою буде галузь після перемоги - говорили під час форуму на Рівненщині. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/turyzm-ta-viina-iakoiu-bude-haluz-pislia-peremohy-hovoryly-pid-chas-forumu-na-rivnenshchyni>
48. Український культурний фонд. URL: <https://ucf.in.ua/>
49. Управління культури і туризму Виконавчого комітету Рівненської міської ради. URL: <https://culture-rivne.com.ua/>
50. Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації. URL: <http://cultrv.gov.ua/>
51. Чернявська О.В., Соколова А.М. Фандрайзинг. Київ: ЦУЛ, 2019.
52. Центр культурних послуг у територіальній громаді / Петраков Я., Кулініч М., Чмир О., Копил О., Остапенко П., Остапенко Д. / Проект «Центри культурних послуг, як інструмент згуртованості громади», Міністерство культури та інформаційної політики України, Товариство дослідників України. Київ, 2022.
53. Центр цифрової історії. Громадська спілка. URL: <https://www.facebook.com/digitalhistorycenter/>
54. Як і навіщо ТРЦ впроваджувати соціальну відповідальність. URL: <https://www.mallsclub.com/ksvzlata>
55. ART JAZZ. URL: <http://artjazz.info/about>
56. CATALOG: бренди креативних індустрій Рівного 2019/2020. URL: <http://catalog.prostir.rivne.ua/>
57. 17a_juice_bar. URL: <https://www.facebook.com/17aJuiceBar/>